

CULTURA CREȘTINĂ

Apare, cu excepția lunilor Iulie și August
la 10 și 25 n. a fiecărei luni.

Anul VII.

10—25 Septembrie 1918.

Nr. 13—14.

SUMARUL:

Dr. ALEXANDRU RUSU: Nori grei (Notițe pe marginea câtorva probleme arzătoare).

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU: Sfânta euharistie și familia creștină.

IOSIF SÂNGEORGHEAN: Câteva reflexiuni asupra textului liturgic.

COMITETUL REUNIUNII DE MISIUNI ARHIDIECEZANE: Raport pe anii 1913—1918.

IOAN GEORGESCU: O carte de valoare (Recenzie).

INSEMNĂRI: Colecta dela Noșlac — o rușinoasă dovadă a indolenței noastre proverbiale (Dr. Alexandru Rusu). O școală foarte bună (Dr. Ioan Bălan). „Corporația morală primisimă” (Cornel B. Andrea). „Fundațiunea pentru ajutorarea ziaristilor români din Ungaria” (Redacția).

CRONICĂ: O nouă conferință episcopescă (vs.). Deschiderea orfelinatului din Blaj (ar.). Reuniunea arhidiecezană de misiuni și-a reluat activitatea (vs.). Pentru văduvele și orfanii de preoți (r.). 62,604 coroane pentru fondul cultural arhidiecezan (r.). „Poporul român” societate pe acții (ar.). Din biserica românească a Bucovinei (r.). Mișcare pentru înființarea unui Hajdudorogh neunit (ar.).

CĂRȚI ȘI REVISTE: Stefan Metes, Istoria bisericii și a vieții religioase a Românilor din Ardeal și Ungaria (ig.). Dr. Gheorghe Ciuhandu, Școala noastră populară și darea culturală (r.). „Egyházi Közlöny” (ar.). Cărți intrate la redacție.

TELEFON.

Dr. Red.:

Gazeta Poporului

În scris am rugat pe fiecare On. abonat rămas în întârziere cu plata și rugăm și aici cu insistență pe toți restanțierii, să achite abonamentul fără amânare, ca să se evite orice neplăceri, cum și cheltuelile, ce le va reclama un mod de încasare mai su-părător și mai costisitor.

Administrația revistei.

Mai nou:

Copiii în războiu

— Schițe din zilele de acum —

de

Al. Ciura, A. Melin și Toma Cocișiu.

O mică broșură de 39 pagini, care ocupându-se de fragedele odrazle ale neamului nostru, lovite atât de crunt de urgia războiului, va putea face foarte mult bine. — *Se vinde cu prețul de 50 fil.*

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI

AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI

Abonamente:

Pe un an: cor. 20.

Pe 1/2 an: cor. 10.

În străin.: cor. 24.

Numărul: 1 coroană

REDAȚIA:

Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan
Roșianu, Dr. Alexandru Ni-
colescu, Dr. Alexandru Rusu și
Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Admi-
nistrația:

•Cultura Creștină.
Balázssfalva.

Nori grei.

— Notițe pe marginea câtorva probleme arzătoare. —

Pe urma căldurilor din vară, ceriul, și până acum destul de posomorît, al bisericii noastre, s'a încărcat cu nori de grea furtună. Ba, în bătaia razelor de soare, ce se desprind din demarșul ministrului nostru de externe -- pe urma căruia lumea sperase o împăcare a curentelor învrăjbite, ori măcar o ușurare simțită a raporturilor extrem de încordate —, norii aceștia sunt deadreptul înspăimântători. Sub povara lor, biserica noastră troznește în încheieturile sale și dacă furtuna ce ne amenință nu va putea fi delăturată, ci se va deslănțui asupra capetelor noastre cu toată puterea-l distrugătoare, singur bunul Dumnezeu știe, ce se va alege din câmpiile tot mai frumoase ale vieții noastre bisericesti.

1. Cea mai mare primejdie amenință biserica noastră din partea *autonomiei catolice*. Prin încorporarea plănuită a bisericii noastre în cadrele organismului autonom regnicolar, ea sub toate raporturile sale ajunge sub influința covârșitoare a unor factori străini de sufletul și aspirațiile ei, prin ce se împiedecă hotărîtor orice dezvoltare firească a puterii sale de viață. Chestiunea autonomiei catolice, în felul cum s'a contemplat de diferitele guverne ale țerii, cari în măsură mai mare ori mai mică au știut să-și asigure și aprobarea factorilor hotărîtori ai bisericii romano-catolice, a planat asupra bisericii noastre ca o mare primejdie, decenii de-arîndul. Din 21 Decemvrie 1917, când ministrul Apponyi a prezentat ca-

merii deputaților proiectul său de lege referitor la autonomie, din motivarea căruia reiese limpede, că se intenționează și încorporarea provinciei noastre bisericești, până acum cu totul autonome și independente, primejdia a ajuns iminentă. Valurile de nemulțumire ce s'au produs în sinul bisericii noastre pe urma prezintării acestui proiect și mai cu seamă ținuta energetică a corului nostru episcopesc, care în diferite rânduri a protestat cu toată hotărîrea contra planurilor de a ne știrbi drepturile moștenite dela părinți și asigurate în legile țerii, au oprit ce-i drept pe puțină vreme desfășurarea mai departe a lucrurilor — împiedecate, poate chiar mai esențial, și prin alte evenimente —, dar primejdia nu știm să fie delăturată. Mai mult. Intre cele din urmă lucrări ale sesiunii parlamentare din primăvară, a fost și constituirea unei comisii separate pentru studierea proiectului de autonomie, o dovadă mai mult, că guvernul are gândul serios de a supune acest proiect cât mai curând, poate chiar la începutul sesiunii de toamnă, dezbaterii parlamentare.

Oricine vede deci, că biserica noastră și în primul rând aceia pe umerii cărora zace întreagă răspunderea, au toate motivele de-a fi cu ochii în patru. Adevărat, că în timpul din urmă s'a răspândit — cu ce scop și din ce izvor n'am putut afla limpede — zvonul, că în contra voinței noastre nime nu ne va sili să intrăm în cadrele autonomiei catolice regnicolare, dar acest zvon nu numai că nu s'a confirmat, ci dimpotrivă avem informații pozitive, că o hotărîre în această chestiune atât de vitală pentru noi, încă nu s'a luat. Se confirmă aceasta și prin aceea, că episcopatul nostru nu a venit încă să lămurească și să liniștească opinia publică în direcția aceasta, ce desigur n'ar fi întrelăsat, dacă ar fi avut temeiul suficient pentru a o face.

Să nu ne amăgim prin urmare. Lupta, susținută până acum cu destulă putere și bărbăție, nu este încă decisă în favorul nostru și ar fi păcat de moarte să o părăsim chiar acum, în preajma deciziei finale. Până nu vom ști cu toată siguranța, că ideea de a ne încorpora și pe noi în organismul catolic regnicolar nu s'a abandonat definitiv și până când nu vom reuși să ne asigurăm, tot prin legile țării, o lărgire și întregire a drepturilor noastre bisericești autonome, toți ca unul trebuie să stăm neînfricați sub flamura purtată de arhieriei noastre: cu nădejdea izbândeii depline. La protestele episcopa-

tului s'au alăturat și până acum cu sutele aderențele și protestele demne ale clerului și poporului din toate părțile provinciei noastre bisericești și nu ne îndoim că în scurtă vreme se vor alătura și cele întârziate. Un lucru trebuie să știm cu toții: acțiunea arhierilor noștri singur atunci poate avea succesul dorit dacă la spatele lor, cum nu ne îndoim, stă ca un om întreagă biserica.

2. Nespună grijă ne face în locul al doilea primejdia ce amenință școlile noastre primare, de care ne-am ocupat și în numărul ultim al acestei reviste, în legătură cu conferința episcopatului nostru din 30 Maiu c. Presimțirile noastre de atunci s'au adeverit pe deplin. „Convingerea noastră este — spuneam atunci —, că noul guvern, al cărui ministru de culte a lansat la Agria acelaș program de statificare a școlilor confesionale nemaghiare, ca și antecesorul său, nici nu va retracta ordinul dat, nici nu va intra în discuție asupra cauzei, care l-a îndemnat pe Apponyi să iee aceste dispoziții“. Și de fapt, la recercările episcopatului nostru ministrul de culte a răspuns cu datul de 4 Iulie, că nu găsește nici un motiv pentru a schimba cât de puțin dispozițiile făcute.

Pe urma acestui refuz categoric, toate școlile noastre din așa-numita „zonă culturală“ au ajuns să fie lipsite de ajutorul de stat, cu datul de 30 Iunie c. Episcopul nostru a fost pus prin urmare în fața necesității de a cercă să realizeze cât mai curând și pe o linie cât mai întinsă hotărîrea sa, anunțată și guvernului, de a susține școlile din puterile proprii. Stăruințele ce s'au depus pentru realizarea acestui gând, care dela început ni-s'a părut singurul mântuitor, nu le cunoaștem mai de aproape. Tot ce știm e, că la Lugoj s'a ținut un sfat al protopopilor, pe urma căruia a apărut în „Calea Vieții“ un indemn privat al redacției, că cine vrea să vină în ajutorul școlilor primejduite ale diecezei, să trimită ofertele sale Ordinariatului diecezan; mai apoi a apărut un circular al eparhiei orădane, în care comunele bisericești se îndemneau să susțină școlile din puterile proprii; și în urmă (în partea a doua a lunii August!) a văzut lumina zilei un apel al comisiunii permanente“ a „fondului cultural arhidiecezan“, prin care se solicitau oferte noue pe seama acestui fond, menit să sprijinească învățământul primar. Se prea poate că s'a făcut și mai mult, ba ne place deadreptul să credem, că mișcarea plănuită în conferința episcopască din 30 Maiu pentru susținerea școlilor noastre

confesionale din puterile proprii, nu s'a mărginit la aceste câteva momente răslețe, fără o legătură mai vădită între sine, ci s'au luat și alte măsuri de o natură mai puțin publică poate, dar cari cel puțin tot așa de mult vor fi servit scopului fixat ca și acestea cu un caracter de o publicitate mai mare. Totuș nu putem să ne suprimăm un gând de nemulțumire cu acest fel de aranjare a acestei chestiuni atât de vitale pentru noi, pe urma căreia abiă credem să fi putut ajunge la mai mult decât la susținerea din puterile proprii a unui număr foarte restrâns de școli noi. Cu totul altul ar fi fost, după credința noastră, rezultatul acestei mișcări, dacă imediat după răspunsul negativ al ministrului, încă în prima jumătate a lui Iulie, episcopatul nostru ar fi adresat întregii provincii mitropolitane un avântat apel pentru o subscripție publică, în fruntea căreia s'ar fi înscris — cu sume grăitoare — însuș Preasfințitii noștri arhieriei. Chestia orfelinatului nostru n'a avut nici pe departe importanța ce revine școlilor noastre primare, cari din lipsă de ajutor vor încetă să mai funcționeze, și dacă avântul și pildele grăitoare venite de sus totuș au putut creă în câteva luni un fond al orfanilor, care nu poate fi departe de un milion coroane, nu putem crede, că un apel similar, pornit cu și mai multă însuflețire în interesul școlilor noastre dela graniță, să nu fi avut rezultatul dorit.

Pe urma unei atari mișcări, care cu siguranță ar fi impus-turilor respectul convenit față de puterea noastră de viață, avem credința, că și lucrurile ce au urmat de atunci în chestia școlilor noastre ar fi luat altă față. Așa însă, iată ce s'a petrecut. Foarte curând după ziua refuzului ministerial (4 Iulie) de a mai sta de vorbă cu episcopatul nostru în chestia școlilor din cele 5 comitate proscrise, învățătorii noștri dela școlile respective au fost provocați să se declare dacă sunt aplicați ori nu să treacă în serviciul statului, iar comisarul guvernial însărcinat cu aceste afaceri, baronul Petrichevich Horváth, a recercat autoritățile bisericești să vândă respective să exarândeze edificiile școlare. Urmarea a fost, că cei mai mulți dintre învățătorii noștri, văzându-se neasigurați în competențele lor legale din partea confesiunii, au cerut să fie primiți ca învățători de stat (singur nr. 17 din 15 Iulie c. al organului „Hivatalos Közlöny" a adus denumirea alor 105 învățători gr.-catolici și 235 învățători gr.-orientali), iar comisarul guvernial, fără să aștepte măcar răspunsul Ordinariatelor în cauza vinderii, res-

pective exarândării edificiilor școlare, cu datul de 20 August aduce la cunoștința acestora, că a hotărît ca școlile din chestie (chiar și acelea, cari n'au avut ajutor de stat), să se exproprieze, cerând ca în timpul cel mai scurt (7—9 zile) să i-se comunice prețul de expropriere.

În fața acestei situații, episcopatul nostru s-a văzut silit să țină o nouă conferință: de astădată iarăș la Oradea-mare, în ziua de 5 Septembrie. În sensul comunicatului dat din această conferință, episcopatul bisericii noastre „protestează cu toată hotărîrea contra exproprierii edificiilor din toate comunele acelea de pe teritoriul provinciei mitropolitane gr.-cat. române de Alba-Iulia și Făgăraș, unde guvernul țării a hotărît să deschidă școli primare de stat“. Avem prin urmare un nou protest energic, care pe temeiul dreptului acestei țări și a sfintei noastre biserici, va fi invocând desigur de nou toate argumentele necesare pentru a convinge pe oricine despre dreptatea cauzei noastre. Că apoi guvernul va accepta ori nu aceste argumente, este altă chestiune. Convingerea noastră e, că și acest protest va avea soarta tuturor protestelor: va fi respectat în aceea măsură, în care noi vom ști să pretindem respect pentru drepturile noastre cele mai sfinte. Dacă și de astădată se va dovedi, că toată mișcarea noastră se reduce la simple proteste, pe cari nu suntem harnici să le susținem la locurile compete cu aceea putere pe care o pretind vremile de astăzi: școlile noastre vor fi expropriate și noi vom putea plânge pe ruinele lor...

3. Decât ambele aceste chestiuni, binișor mai actuală și sub anumit respect neasămănat mai importantă este *chestiunea liceelor noastre* și în special *a liceului nostru din Blaj*, cel mai vechiu institut cultural de acest fel.

Chestiunea este următoarea. În 1906 s'a dat din partea ministrului de culte un regulament (nr. 95,373), în virtutea căruia, cu abatere dela § 47 al art. de lege XXX—1883, se oferea liceelor noastre confesionale întregirea dela stat a salariilor profesionale, fără nici un angajament ori contraserviciu special. Șapte ani de zile Ordinariatul nostru arhidiecezan a mai preferit să cheltuiască an de an sume enorme pentru ajutorarea profesorilor din fonduri de acasă, decât să deschidă o ușă, care — dupăcum atât de limpede a prevăzut-o regretatul mitropolit Victor — avea să poată fi închisă mai apoi atât de cu anevoie. În 1913 cheltuielile crescuse așa de mult, încât

Ordinariatul s'a văzut totuș îndemnat să cedeze, primind întregirea mereu crescută pe temeiul regulamentului din 1906. Se știe însă, că în 27 Aprilie c. ministrul de culte Apponyi a comunicat cu toate Ordinariatele și alți susținători de școli liceale, că nu mai recunoaște regulamentul din 1906, ci pretinde pentru viitor aranjarea chestiunii ajutorului de stat pe baza legii citate din 1883, și anume prin un contract bilateral, încheiat între minister și susținătorul de școală. Ca termen pentru încheierea acestui contract s'a fixat ziua de 30 Iunie, pentru ca mai apoi — după primirea contractului în principiu —, să se mai dea un răgaz de trei luni (—30 Septembrie), după expirarea cărorora, dacă până atunci contractul nu va fi încheiat, se subtrage orice ajutor venit dela stat.

Ei bine, contractul acesta încă nu s'a încheiat, deși până în 1 Octombrie mai avem abia câteva zile. Pertractările în jurul contractului curg de mai multă vreme, dar condițiile impuse de guvern sunt atât de grele și umilitoare, încât nu e nici o nădejde să se poată ajunge la un acord mulțumitor. Comisarul guvernial, directorul suprem din Cluj Dr. Szentimrei, stăruie adecă pentru acceptarea unor condiții, cări ar face din liceul dela Blaj un al doilea Biș. E vorba de nu mai puțin, decât despre aceea, ca directorul să fie numit cu învoirea preafabilă a guvernului; ca ministrul să aibă dreptul de a denumi profesori la 5 catedre anumite; ca o groază de studii din cele mai însemnate (maghiara, istoria, geografia, istoria naturală, fizica, gimnastica și jumătate din cântări) să se propună ungurește; ca limba protocolară, de administrație și celelalte să fie exclusiv limba maghiară; ca limba română să nu fie obligătoare (în ce privește nota de nesuficient) pentru ceice nu sunt Români, și în sfârșit, ca să nu mai pomenim și alte lucruri mai mărunte, ca dreptul de disciplinare a profesorilor să fie rezervat ministrului de culte.

Condițiile aceste sunt însă cu totul neacceptabile, fiindcă prin ele dreptul de dispunere a susținătorului asupra școlii sale devine aproape iluzoriu, iar limba noastră română care până acum a stăpânit cu cinste între zidurile acestui institut, se reduce la un rol de adevărată cenușotcă. Cum însă nu e nici o nădejde, ca actualul guvern să facă vre-o modificare esențială în condițiile sale, trebuie să fim pregătiți la necesitatea susținerii liceului nostru arhidiecezan din puterile proprii. Suma de bani, ce se dă acum anual dela stat e de circa 70 de

mii coroane și chestia e prin urmare, că suma aceasta trebuie să o putem scoate de nou din fondurile noastre de acasă.

Am ajuns la închiderea ușii! Lucrul va merge poate cu greu, dar interesele mari ale bisericii noastre pretind imperios o rezolvire românească a acestei chestiuni, și atunci ea trebuie să se poată găsi. Pilda demoralizătoare a contractului din 1 Iulie încheiat la Binș n'are să ne descurajeze, ci mai vârtos, să ne dea putere. Dacă acolo nu s'a găsit fondul necesar pentru acoperirea celor vre-o patruzeci de mii coroane, la Blaj vor trebui să se găsească nu 70, ci și de două și de trei ori 70 de mii. Fondurile noastre existente, a căror venite în mare parte nu sunt interesele dela bănci după capitaluri, ci produsele pământului, a căror preț este neasămănat mai mare decât în trecut, administrate și combinate cuminte nesmintit trebuie să ne poată scoate din încurcătură. Iar dacă aceste n'ar ajunge, va trebui să înființăm fonduri noi; apelând la spiritul de jertfă al acelor, cari sunt destul de bogăți ca să poată jertfi și destul de creștini și de Români ca să nu refuze ajutorul cerut de biserică, în vremuri atât de cumplite.

Ca niște nori grei cu adevărat planează aceste probleme deasupra bisericii noastre, dar bun e Dumnezeu și ne va ajuta să putem ieși biruitori din viforul acestor lupte, în cari de vom pierde orice, afară de credința în biruința finală, nimic nu am pierdut. Dar gândul nostru trebuie să fie: să câștigăm totul!

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Sfânta euharistie și familia creștină.

Euharistia este darul cel mai scump, ce ni-l-a făcut Fiul lui Dumnezeu, nouă oamenilor nerecunoscători, în clipele cele mai sărbătorești ale vieții sale, înainte de moartea sa crâncenă pe lemnul crucii. Vrând să trăiască pururea cu noi și între noi, să-și multiplice la infinit prezența sa între oameni, în toate timpurile până la sfârșitul veacurilor, ca dovezi infinite ale abizului nesondabil al dragostei sale față de fiii oamenilor, datu-ne-a această taină a tainelor ce ne înseninează orizontul sufletesc ca un soare auriu și blând, cu lumină fermecătoare. De acum încolo deci nu suntem orfani, ci suntem pururea lângă păstorul nostru cel bun, lângă doctorul sufletelor, lângă măestrul suveran, care a venit să ne

învețe cu putere. Nu este individ, nu este tagmă, nu este condiție de viață, care să nu se resimtă de influința razelor de căldură și lumină ce emană din acest izvor pururea viu și tot insul, fără excepție vre-una, găsește în această taină motive de a-și reformă viața, de a-și desăvârși conduita morală, de a privi faptele și întâmplările vieții prin prizma credinții, a prevedinții dumnezești, lăpădând lestul grijilor lumești și identificându-se întru toate cu voința lui Dumnezeu.

Vreau să dovedesc afirmația cuprinsă în propoziția aceasta, arătând, între altele, cum euharistia poate sfinți și sfințește aieva viața familiară, dacă părinții și membrii familiei sunt cu toții grupați în jurul euharistiei, o iubesc cu devoțiune adâncă și-i fac adeseori sălaş în sufletele lor. Astăzi, când corupția generală este atât de mare și sângerăm din atâtea rane, ce par pururea deschise, și când deviza tuturor trebuie să fie ridicarea vieții familiare la nivelul moral cel așteaptă Dumnezeu, ca prin aceasta să se schimbe iarăș spre bine fața pământului, astăzi repet, tema aceasta nu poate fi neblnevenită. Dimpotrivă ea va interesa pe toți, pe laici și preoți deopotrivă, fiind de datoria tuturor să stea neclintiți de pază la poarta sanctuariului familiar, ca să nu se zdruncine din temelii în acest cataclism general.

*

Fiind sfânta euharistie o școală înaltă a credinții, ea învață pe cei căsătoriți să privească viața conjugală, cu multiplele ei fețe, prin prizma supranaturală a credinții. Că ar fi o școală înaltă a credinții mai încape îndoială? Ea ne silește doar să credem lucruri la aparență imposibile, să credem, că sub aparențele sale materiale se ascunde un element dumnezeesc, și să fim încredințați în mod neîndoios, că sub învălișul disparent vremelnice se aciuiază o ființă nemărginită veșnică, sub forma pâinii se aciuiază însuș Domnul și Dumnezeuul nostru. Desvâlindu-ne acest mare adevăr pe temeurile puternice ale credinții, iată că ne învață să aplicăm învățăturile mângâietoare ale credinții la toate referințele vieții creștinești, și, ca să rămânem pe lângă taina căsătoriei, să o privim și pe ea în lumina simpatică a virtuții credinții, dacă ținem peste tot să fim supuși desăvârșiți ai credinții evangheliei, pecetluite cu scump sângele Mântuitorului. Indemnați deci de taina sf. euharistii, misteriu al credinții în înțelesul cel mai strict și înalt

al cuvântului, soții de căsătorie se vor obișnui să vadă și în legătura lor matrimonială silueta legăturii de două ori sfinte între Hristos și biserică, iar în copiii botezați, născuți din legătura lor, principii și moșteni ai împărăției Tatălui ceresc, frățiori ai lui Isus Hristos, biserici vii ai Spiritului Sfânt prin harul revărsat în sufletul lor. Trăind mereu în atmosfera credinței din preajma altarului, unde tronează euharistia, obișnui-se-vor să nu vadă în împlinirea muncii lor prosaice de peste zi și în activitatea lor ce își întinde binefacerile și în afară de păreții înguști ai casei, decât realizarea testamentului sau programului lor încredințat din partea dulcelui Mântuitor; obișnui-se-vor, repet, să nu vadă în bolnavii familiei decât tot atâtea portrete ale Mântuitorului („bolnav am fost și m-ați cercetat“), care și-a purtat crucea durerilor, și pe cari datori sunt să-i îngrijească cași sfânta Veronica pe Mântuitorul; da, obișnui-se-vor să vadă în toate amărăciunile vieții familiare: semnele vădit binevoitoare ale unei prevedințe părintești, care știut este, că îngrijește până și de pasările ceriului și de crinii câmpului. Atmosfera credinței profunde ce o respirăm în preajma sfintei euharistii însuflețește deci peste tot viața credinței și o primenește și se revărsă în măsură largă asupra vieții familiare.

Dar euharistia este înainte de toate energie cerească, este sacrament sau tron al harului; și precum activitatea Mântuitorului s'a început cu sfințirea leagănului omenimii: prin instituirea botezului și a izvorului neamului omenesc: prin binecuvântarea nunții din Cana Galileii, întocmai așa vrea și harul euharistiei, unde-i același Hristos de față, să fie înainte de toate: o binecuvântare a căminului familiar și numai mai apoi o binecuvântare a lumii. — Cum se va realiza lucrul acesta? Cum va deveni euharistia aievea izvor de har pentru familie? Va deveni în mod infallibil, dacă copiii se vor pregăti la prima cuminecare la îndemnul și sfatul și sub supraveghierea părinților; dacă părinți și copii se vor apropia cât mai des de masa Domnului. Dacă practica aceasta, care după vorbele Mântuitorului are de scop, ca viața să avem și mai multă să avem, s'ar generaliza în toate familiile, părinții ar experia în mod infallibil, cum, după o înstrăinare a inimelor, ar afla iarăși calea spre împăcare împrumutată; ar experia cum sufletul poate răci față de Dumnezeu ar afla iarăși calea măiastră spre Dumnezeul copilăriei lor nevinovate, și că pacea și bu-

curia s'ar sălășlui în sufletul lor dogorît de arșița vieții. Da! Nu se poate să nu fie *uniți în cuget și simțiri și tari în fața greutăților*, ceice nu numai acasă la masa lor familiară mănăcă aceeaș pâne, ci mănăcă aceeaș pâne cerească și la masa Domnului. Da! Ei aieva sunt un trup, un suflet, toți câți se împărtășesc din acelaș trup al Domnului. Binecuvântarea euharistiei se revarsă deci ca un fluviu bogat, ca fluviul paradisului în matca sufletului lor.

Euharistia este apoi o *jertfă*, cea mai mare dintre toate jertfele, ne spune adevărul credinții. Deci la focul acestei jertfe a noului Ilie aprinde-se simțul puternic de jertfă altruistă al tuturor membrilor familiei, prin ce devine aieva cuibul familiar, un cuib de fericire nebănuită. Da! Impărtășindu-se omul cu focul nestins al dumnezeirii, se învață unul fiecare să facă înainte de toate pe alții fericiți, numai în rândul al doilea îngrijindu-se de fericirea proprie; împărtășindu-se cu celce a pogorît focul dumnezeirii din cer, se simte îndemnat să-și caute fericirea mai vârtos în împlinirea datorințelor decât în realizarea dorințelor, și să jertfească dorințe și capricii personale, numai să planeze pacea, ca lumina unei candelă veșnic aprinse înaintea altarelor, în sanctuariul familiei. Oh da! Dacă mama s'ar apropiă des de masa Domnului, ea mucenica suferinții și a amarului vieții, ar auzi șoapta tainică străbătând la sufletul dânzei: „Indrăznește fiică“. Dacă tatăl, umerii căruia îi apasă mai mult munca grea — el trebuie să astupe atâtea gurii flămânde —, s'ar apropiă cu evlavie și des de altarul Domnului, mănăcând din hrana eroilor creștini, n'ar mai simți apăsarea crucii grele, ci și-ar simți pururea înviorate energiile trupești și sufletești. Măncarea Ingerilor, care ne-a dat atâția eroi și eroine neînfricate, ce și-au pecetluit cu sânge credința cătră evanghelia crucii, naște-va pururea eroi ai datorinței zilnice în cercul îngust, dar așa de important de activitate al căminului familiar, după chipul și asemănarea vieții sfinte din Nazaret.

Ce ideală devine familia în sânul căreia se înrădăcinează adânc datina sfântă de a se cuminecă cu toții cât mai des. Dacă a sfătuit Ingerul Domnului pe mama lui Samson, să nu beă beutură bețivă și să nu mănăce nimic necurat, fiindcă copilul ce va naște din dânsa fi-va alesul Domnului, prin asta datuni-s'a să înțelegem, că sfințenia mamei poate deveni sfințenia copiilor ce-i poartă la sân și-l strânge la inima sa caldă iubi-

toare. Din acest punct de vedere deci consumarea pâinii cerești este de o importanță extraordinară pentru creșterea copiilor. Ce pildă mai minunată pot da părinții copiilor, decât dovedind prin fapte evlavia lor adâncă față de Dumnezeu euharistiei? Nu vor avea copiii aceia îndoită dragoste și respect față de părinți, văzând cum fruntea lor e semnată așa de adeseori de sărutul dragostei curate a Mielului nevinovat? Poate fi un frâu mai mare pentru copii în viața lor agitată din lume, când sunt apucați și ei de vâltoarele ispitelor, decât cugetul că părinții lor se roagă adeseori pentru dânsii, și între lacrimi cerșesc dela Dumnezeu dragostei, căruia pregătindu-i-au altar împodobit în sufletele lor curate, împărtășindu-se cu sfânt trupul și sângele său, cerșesc repet, îndurare pentru ei și cer cu stăruință ferirea lor de orice ispită, de orice rău? Nu poate! Și în sfârșit tot euharistia este, care menține vii legăturile între părinți și copii chiar și după moartea acelor. Copiii buni nu prețuiesc să se împărtășească cu sfințele, preacuratele și de viață făcătoarele taine pentru odihna părinților iubiți, pentru ca aceștia să se poată odihni în sânul lui Avram; și să le dea și lor Mielul blând mângâietorul cuvânt: azi cu mine fi-veți în rai. Iată cum binefacerile euharistiei sunt aieva o fântână nesecată, o comoară de preț infinit.

Am amintit mai sus creșterea copiilor. Cultul euharistic va fi un îndemn pentru părinți, mai ales pentru mame să nu lase să se strecoare nimic necurat în sanctuariul familiei. Dacă Dumnezeu și-a înfipt corturile sale împărătești între fiii oamenilor, în nemijlocită apropiere de locuințele noastre, fiind bisericile noastre aieva o oază a ceriului pe pustia pământului, atunci și locuințele noastre sunt sfințite prin vecinătatea dumnezeirii ce trupește locuiește între noi și datorință avem cu toții să respirăm atmosfera sfințeniei, iar nu atmosfera corupției, a cloacelor orașelor mari. Ce îndemn puternic nu-i aceasta pentru părinți de a delătură din casa lor înainte de toate cărțile infecte, literatura murdară, care prin aerul său pestilential omoară sufletele și sufoacă în germene orice pornire mai nobilă. Căci „există cărți, zice Voltaire, la a căror citire omul simte pornirea să se târăe pe patru picioare“; iar un altul zice așa de potrivit dar drastic, că „și acum mai împodobesc oamenii râul porcilor cu frunze de laur“, făcând anume aluzie la cărțile stricate. Dar literatura pornografică e un moloh care pretinde lacom, an de an, mii de hecatombe

de tineri neprecauți, și sute de tratate pseudoștiințifice de medicină, de igienă, cari își bat joc de orice morală, fac ravagii mai groaznice decât moartea neagră. Iar prietinel și admiratorul sincer al artei vede cu indignare cum sub flamura falză a artei se introduce în sânul familiilor marfă de contra-bandă, marfa cea mai neartistică și neestetică, etalată în chipul cel mai nerușinat pe sute de pagini. Mamele deci, mai ales ele, înzestrate cu un simț delicat pentru tot ce-i frumos, și scârbite de lucrurile vulgare, dedate cu atmosfera curată a sanctuarului, vor ști să fie cu ochii în patru, să supravegheze și controleze de aproape pe copii, fiind bibliotecare conștiente și săvârșindu-și conștientios slujba lor de ministri de interne, de ministri neadormiți ai cuibului familiar. Controla lor severă va ști să delătore atâtea cărți picante, pe cari copiii le capătă împrumut și le știu ascunde cu dibăcie pe la spatele mamei. Mamele vor ști îndepărta și cărțile, cari dacă nu sunt direct antireligioase și imorale, totuș nu-s decât literatură de senzație, bune să înfierbânte și îndoape fantezia, și să facă să piardă copiii atâta timp, încântându-și urechile cu aceleaș veșnice melodii sarbede de flașnetă despre inele schimbate între tineri și iarăș restituite, șcl. Cetitorii de romane vor ști părinții că nu-s crescuți pentru vieța cu realitatea sa crudă, și știu prea bine, că din aceștia treziți mai apoi la simțul realității, după ce clădirile de carton ale visurilor lor copilărești le-a dărîmat vieța, se aleg existențe apelpisite, nemulțumite: malconțenții, lazaronii vieții.

Sacramentul euharistiei, sacramentul *adevărului*: „Eu sunt calea, adevărul și vieța“, va ști să șoptească părinților conștientioși ce căi să bătătorească. În locul cărților rele se vor îngriji de o mică bibliotecă bună, de o apotecă sufletească, indispensabilă azi în orice casă. Etajera de cărți se ține doar astăzi întocmai așa de mult de mobilierul casei, de inventariul familiei, cași dulapul de argintării, ba încă mai mult. Și nu mai poate să se subtragă nici un părinte de sub îndatorirea de a îngreună bugetul familiar cu o nouă poziție fixă pentru cumpărarea de cărți folositoare; aceasta e o investiție necesară, dar își aduce camătă însutită, în profitul moral, educația sufletească a copiilor. Da! În loc de atâtea jucării și zorzoane, părinții înțelegători mai bucuroși pun sub pomul de Crăciun cărți morale și folositoare pe seama copiilor.

Iată cum atmosfera curată ce o respiră omul în apropierea lui Isus, a Dumnezeului nostru euharistic, reformează pe de-a întregul viața familiei creștine, și prin asta contribuie în măsură nespusă la desăvârșirea omenimii, la ridicarea nivelului ei intelectual și moral. Cu adevărat, euharistia este pomul vieții, și ceice gustă din roadele sale dulci câștigă nemurire; trăesc viața lui Dumnezeu.

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU.

Câteva reflexiuni asupra textului liturgic.

Cu simpatie și aprobarea celor mai mulți sunt primite cele scrise despre limba bisericească în nr. 11—12 al „Culturii Creștine“. Imbunătățirea stărilor de azi este dorită din partea tuturor, este chiar poruncită de Conciliul prov. I, a căruia poruncă dacă s'ar fi observat așa cum sună, și pe terenul acesta am fi mai înainte.

Pe lângă limba liturgică românească mai trebuie însă luată în socotință și altă împrejurare la cărțile noastre liturgice. Cărțile acelea sunt sfinte, cristalizate prin retorta veacurilor, a cărora autoritate și sfințenie este mai cu samă în vechimea lor. De două principii trebuie să fie conduși editorii lor: de *fidelitate* și de *românitatea limbei*; acestea le zice și Conc. prov. I. (Tit. VI. c. 6). Despre limba cărților bisericești cu multă dragoste au scris literații noștri (cfr. între altele Dr. I. Bălan, *Limba cărților bis.*), statorind principiul, că limba vrednică să fie sfântă, este a poporului și a traducerilor vechi. Nu s'a pomenit însă după vrednicie textul însuș; fidelitatea textului în mică măsură și-a aflat comentatori, deși este tocmai așa de momentuoasă ca și limba. Ca și în contra limbii, s'au făcut greșeli și în contra fidelității cărților bisericești, numai cât aceste din urmă s'au născut deodată cu limba românească liturgică, pe când cele limbistice în mare parte s'au ivit mai târziu. Fidelitatea sf. liturghii trebuie să fie cea mai exactă pentru demnitatea ei, pentru vechimea ei, și pentru că mai des se aude. Și totuș vedem, că liturghia noastră până astăzi păstrează unele greșeli, deși le trecem cu vederea; mulți sunt însă cari se leagă de ele pe unicul și singurul motiv, că sunt îndatinete.

I. *Cu înțelepciune dreaptă*. Se spune, că inovația liturghierului din 1905 „*înțelepciune, drepti!*“ (și nu *înțelepciune*

drepti, fără de virgulă între cuvinte) s'a părut curioasă multora și este neînțeleasă de popor.

Tot lucrul nou și ne mai pomenit, fiind neîndatinat, apare întru câțva curios. Că poporul n'ar înțelege, poate să fie drept, dar tot așa de adevărat este, că nici „cu înțelepciune dreaptă“ nu o înțelege, — numai cât aceasta din urmă este obișnuită. Argumentele comune, ce pare că militează pentru ea, că credincioșii ascultau în genunchi sf. liturghie în vremurile vechi, și formula „înțelepciune, drepti!“ este provocare să se ridice la citirea evangheliei, iar azi nu ascultă în genunchi, așadar n'are nici un înțeles: n'au valoare obiectivă, fiind totul o explicație greșită.

a) „înțelepciune, drepti!“ (*σοφία, ῥόδω*) pur și simplu *nu este provocare*¹⁾, ci atragerea atenției (monitio, admonitio) asupra conținutului: înțelepciune este, ascultați, luați aminte, dreptcredincioșilor; înțelepciunea apostolului, evangheliei, rugăciunii, doxologiei, exclamațiunii șcl. Corect și întru cât se poate la înțeles ar fi tradusă în forma: *Înțelepciune, dreptilor!* (așa nu suferă nici ritmul, ca la drepti). Din traducerea nemțească: stehet aufrecht! nu se dă argument, căci asemenea este greșită, nu corespunde textului slavonesc; Ungurii zic: Bölesesség, igazhivők! ce este corect.

b) Credincioșii nu ascultau în vremurile vechi în genunchi sf. liturghie, cu toate că se pomeneste așa ceva. Știm din sfinții Părinți, că credincioșii ca să nu se ostenească prea tare la sfânta liturghie, se răzimbau pe bățele ce le aduceau cu sine de acasă. Can. 20 din Nicea (325) poruncește ca rugăciunile să se facă Dumineca, stând — e canon expres în contra datinei unora, de a îngenunchia. — Nici într'o carte liturgică grecească nu se află pomenire despre îngenunchiere, căci nu este proprie ritului grecesc. Îngenunchierea la evanghelie este datină veche la Români, ca și la intratul cel mare, la prefacere este de pe vremea episcopului Bob, însă nici la evanghelie nu se îngenunchie în tot locul.

c) De când avem liturghie românească, totdeauna „cu înțelepciune dreaptă“ s'a zis; este adevărat,²⁾ dar o avem așa

¹⁾ Provocarea se face cu verb și cu imperativul, nu cu două substantive. Bunăoară: »Cei chemați ieșiți!« — »Să luăm aminte!«

²⁾ Cu excepțiunea liturghierului basarabean din 1815, care are »înțelepciune, drepti« îndreptat tocmai după textul slavono-rusesc. Dr. Bălan, op. c. 245.

prin greșală, cum avem și altele; ne-am dat cu greșala, care este neîntemeiată și prin urmare irațională, căci nu corespunde nici textului original, nici explicațiilor cu ingenuachiere, — dă-tina irațională însă nicicând nu poate fi legală.

Că poporul nu înțelege, se prea poate, dar tocmai așa nu înțelege nici „cu înțelepciune dreaptă“.) și multe sunt încă la sfânta liturghie ce nu înțelege poporul. Conceptul cuvintelor singuratică poate că le înțelege, — să zicem — pe deplin, dar mai mult cu greu. Este păcatul nostru, lipsa predicilor liturgice!

d) „Înțelepciune“ dela intratul cel mic, acelaș cuvânt ca și la apostol, evanghelie și la cele două exclamațiuni înaintea Herucicului — în textul grecesc *σοφία* —, în vechea traducere românească de trei ori: la intrat, apostol și evanghelie s'a tradus cu „cu înțelepciune“, la evanghelie încă și „dreaptă“, iar de două ori: „înțelepciune“. — Trebuie noi să ne legăm așa morțiș de o greșală vădită?

Asemenea este greșit „și pentru toți, și pentru toate“ (Liturghierul 1775 și la Ioan Gură de aur și la Vasilie cel Mare, p. 107, 164) — acum pe jumătate s'a cores, la liturghia lui Vasilie cel Mare zicem bine „și pre toți, și pre toate“, la a lui Ioan Gură de aur tot a mai rămas greșala. Tocmai cu acelaș drept ne-am putea lega și de „și pentru toți, ...“, dar până acum nime nu s'a răsvrătit în contra lui „și pre toți, și pre toate“.

Așa cred, că aceste toate socotindu-le, nu va părea tocmai așa curioasă inovația liturghierului mai nou; să o facem deci ca nici poporului să nu-i pară curioasă.

II. N'am aflat pomenire nicăiri despre o adevărată curiozitate a liturghierelor noastre, despre textul binecuvântării dela începutul canonului: „Darul Domnului Nostru Isus Hristos“.

În toate exclamațiunile, binecuvântările și încheierea rugăciunilor se pomeneste în ritul grecesc sfânta Treime. Așa este la toate liturghiile, ba și la cele mai vechi, din cari s'au format liturghiile azi folosite. Liturghia din c. 6—15 a „Constituțiunilor sfinților Apostoli“, așa numita „liturghia clementină“, care cu tot dreptul se poate țineă îndeosebi de izvorul liturghiilor grecești, căci asta a fost liturghia greacă în veacul al

1) Poate, că înțelege ceva, dar înțelesul adevărat nu îl prinde; probabil înțelege: cu înțelepciunea noastră bună, dreaptă, cu buna a noastră pricepere să ascultăm... ar fi o idee cam protestantă.

IV-lea, — are în forma următoare binecuvântarea pomenită: „Darul atotputernicului Dumnezeu și dragostea Domnului Isus Hristos și împărtășirea sfântului Spirit să fie cu voi cu toți“.

Liturghiile noastre după originalul grecesc au: „Darul Domnului nostru Isus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și Tatălui și împărtășirea sfântului Spirit să fie cu voi cu toți“.

Liturghiile vechi din Blaj pe urma liturghierului lui Antim Ivireanul au: „Darul... și dragostea lui Dumnezeu și Tatăl...“

Liturghierul 1870 la Ioan Gură de aur: „Darul... și iubirea lui Dumnezeu Tatăl...“, la Vasilie cel Mare: „...lui Dumnezeu, și Tatăl...“

Liturghierul 1905: „...și iubirea lui Dumnezeu și Tatălui...“

În cele trei modele de liturgiere (1775, 1870, 1905) trei (resp. patru) variații se află, având liturghierul din 1870 la cele două liturghii două forme.

Binecuvântarea este formată, adevărat, din 2 Cor. 13, 13: „Darul Domnului nostru Isus Hristos și dragostea lui Dumnezeu, și împărtășirea sfântului Spirit să fie cu toți“ (după Vulgata), care formă ar fi corectă și în liturghie. Adăusul „și Tatălui“ este o interpelație ajunsă în textul sf. Scripturi, de unde apoi a venit și în liturghie.

Fidelă este numai „lui Dumnezeu și Tatălui“, — deși adăusul „și Tatălui“ în sfânta Scriptură nu se află trebuie ținut, căci este din vremile cele mai vechi. Numai să zicem consecvent așa și nu în toate formele, cum se practică; la cine cum îi sună mai bine așa zice. Sfânta liturghie nu merge după plac!

III. Este un lucru, în care numai liturghierul din 1905 este păcătos; cuvintele consacării potirului, despre care face amintire și Dr. I. Bălan, zicând că greșala provine dela conc. prov. I. și pe urma lui a greșit liturghierul. — Textul latinesc a conciliului este identic cu cel grecesc și cu toate versiunile românești: *qui pro vobis et pro multis effunditur (effundetur) in remissionem peccatorum*, și cu toate acestea liturghierul din 1905 singurul loc unde este greșit l-a luat de model și s'a tipărit „carele se varsă pentru voi și pentru mulți spre iertarea păcatelor“.

Nu e de vină sinodul de loc, ci numai eventual textul românesc, că s'a abătut dela ordinea veche; corectorul litur-

gierului ar fi trebuit să se țină de regula satorită: originalul și vechile traduceri. Textul aprobat altcum e cel latinesc.

Aceste puține am aflat de bine să se observe, — deși sunt mai multe, — ca pe lângă accentuarea limbei liturgice, a ritmului și altora, să nu fie dată uitării nici *fidelitatea*; limba românească și fidelitatea la olaltă vor zidi, singure ori despărțite nu pot aduce roadă bună sfintei noastre biserici.

IOSIF SÂNGEORGHEAN.

Raportul

Comitetului „Reuniunii de misiuni sfinte a preoșilor din Arhidieceza gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș“.

La călcâiul raportului, ce l-am prezentat în ultima adunare generală a reuniunii noastre, ținută în 18 Septemvrie 1913, ziceam și următoarele: „Acum începem un nou an, anul al cincilea, pe drumul de suis, sprijinindu-ne în toiagul puternic al credinții în Dumnezeu și în ocrotirea Preacuratei Vergure Maria“. Spuneam acestea mângâiați și mulțumiți fiind cu activitatea, ce a desvoltat-o reuniunea în anul precedent (1912/13) pentru lumina, progresul și vieța fericită a poporului nostru și sperând, că anul, în al cărui prag eram, va produce roade și mai frumoase și mai bogate. Interesul tot mai potențat al publicului pentru reuniunea noastră eră hrana cea mai substanțioasă a acestei nădejdi. Dar altcum a urmat. A venit războiul cu zilele lui triste, neguroase, întunecoase și umede, cu zilele lui neprielnice acțiunilor mari și ideale din timpuri liniștite și a înșurubit și zădărnicit atâtea planuri și porniri inițiate pentru deșteptarea conștiințelor adurmite și pentru fortificarea inimilor slăbite.

Scopul reuniunii noastre este dublu: sfințirea membrilor ei și a poporului credincios prin ținerea esercițiilor preoțești și a misiunilor poporale. Până am fost în pace, unde ni-s'a cerut am folosit armele acestea în cadre mai largi pentru eluptarea țintei. Cu începerea războiului însă s'au rărit deprinderile spirituale. Așteptam, ca din pamântul sufletelor noastre frământat și rigolat cu plugul de foc al războiului să iese sămânța cea mai curată a virtuților; — și au ieșit atâtea spini, atâtea mărăcini, cari au înecat ori au pipernicit rodul din sămânța bună! Oare ravagiile acestea morale nu sunt

fructele urâte și rele și ale neglijințelor noastre ale preoților, cari suntem lucrători tocmiți și trimiși în agrul Domnului, ca să smulgem polomida și să sămănăm plantele cele folositoare, să le udăm și să le grijim cu mai mare trezvie, cu mai multă hărnicie și cu mai laudabil eroism chiar în vremea, când sunt mai periclitate, când dușmanul se nizuște a arunca cu toată puterea zizanie? În fața acestei întrebări ar trebui să ne oprim foarte des și să ne judecăm înșine cu toată imparțialitatea înainte de a ne judecă opiniunea publică, carea fără îndoială ne va chema, să ne dăm socoteala, despre ce am lucrat și cum am lucrat în mijlocul frământărilor uriașe ale războiului mondial. — Să tindem cât mai rezoluți și neînfricați spre sfințirea noastră, fiindcă valoarea activității, ce o împlinim pentru alții, e în raport drept cu bunătatea sufletelor noastre. Atunci vom stă cu fruntea înălțată înaintea judecății și a oamenilor și a pread dreptului Dumnezeu.

Pentru informarea și orientarea publicului ne luăm voie a publică următorul raport:

A) După 18 Septembrie 1913, terminul ultimei adunări generale, au urmat zile tot mai grele. O bună bucată de timp au continuat ploile torențiale, începute în toamna anului 1912, cari, în împrejurările date a parohiilor noastre cu comunicație mai greoaie și cu biserici mici, au împiedecat în măsură considerabilă reuniunea noastră în activitatea ei, mai ales că planul nostru era să aranjăm misiuni sacre populare în câte o parohie pentru mai multe comunități bisericești. Încetând ploile, după o mică pauză, s'a pogorit potopul de foc, care încetul cu încetul a învăluit aproape toate statele din lume, nimicind atâtea valori, între cari mai multe milioane de cap' de opere ale Atotputernicului, de vieți omenești, spulberând nenumărate iluzii și rușinând atâtea combinații omenești, între altele, că războiul, care se presupunea de scurtă durată, va da omenimii o direcțiune mai ideală, va face pe oameni mai buni. Incontestabil, că nici când n'au picat din ochii omenilor atâtea lacrimi ca pe brazdele adânci și late răsturnate de plugul de foc al războiului mondial, dar — se pare — numai mai puține din acele au produs fructe vrednice de pocăință. Cele mai multe lacrimi au împietrit inimile și le-au sălbătăcit, dedându-se tot mai mulți la păcate grele: ucidere, răpire, înșelare, falsificări, tradări comise în diverse forme și mai ales la răceală și ne-

păsarea față de cel lipsit și față de cel căzut între tâlhari și aruncat în șanț despoiat și rănit.

În fața acestui curent de distrugere fiecare om de bine a avut și are datorința, să adverteze pe cari voesc să plece pe căi rele, să îndrepte pe cei rătăciți, să mângâie pe cei în-tristați, să ridice pe cei căzuți, să apere pe cei nedreptățiți și să toarne oleu și vin pe ranele celor răniți, propovăduind în tot locul principiile curate și fericitoare ale Domnului nostru Isus Hristos, care osândește pe avutul fără milă și pe săracul fără încredere. O muncă cât mai harnică în direcția aceasta au așteptat unii și dela reuniunea noastră. Ordinațiunile și legile excepționale de războiu privitoare la întrumiri însă, speranța, că ba azi, ba mâine se termină potopul, precipitarea evenimentelor în mod nefavorabil pentru noi și reducerea rațiunilor de pâne, au fost tot atâtea fapte, cari au pus stavilă în calea realizării dorințelor noastre de a ține misiuni sfinte, deși în diferite forme și cu diverse ocazuni, mai ales, de un an încoace, am avizat pe frații preoți, că pentru a ține misiuni populare în cadre mai restrinse, pentru câte o parohie, nu poate fi nici o cauză obiectivă, împiedecătoare.

Reuniunea noastră, în butul tuturor împrejurărilor neprielnice și dușmănoase chiar a dezvoltat însă activitate modestă și dela ultima adunare generală și chiar și în timpul războiului, ținând exerciții spirituale, misiuni sacre populare și recolecții spirituale și anume:

I. Exerciții spirituale s'au ținut în:

- a) Cămărașul de Câmpie în 19, 20 și 21 Octomvrie 1913 pentru preoții din tractul protopopesc al Cătinei. Meditațiile le-a ținut pâr. canonic Dr. Isidor Marcu, președintele reuniunii;
- b) Blaj, pentru elevii dela gimnaz și preparandie în 26—28 Martie 1914. Le-a ținut pâr. Dr. Alexandru Rusu;
- c) Făgăraș, pentru preoțimea din vicariat din 5—7 Aprilie 1914, predicând pâr. Dr. Ioan Coltor și Ștefan Roșianu;
- d) Bistra pentru preoții din tractul Roșiei, predicând secretarul reuniunii în 19 și 20 Maiu, 1914;
- e) Blaj, pentru elevii dela gimnaz și preparandie în 18—20 Martie 1915. Le-a ținut pâr. Dr. Ioan Sâmpăleanu;
- f) Lugoj în Maiu 1915, pentru clericii seminariali, exortând pâr. Ștefan Roșianu;
- g) Blaj, pentru elevii dela gimnaz și preparandie în 30—31 Martie 1916. Le-a ținut pâr. Dr. Alexandru Rusu;

h) Biniș, în paresemile anului 1917, pentru elevii dela gimnasiu și separat pentru elevele dela școala civilă, predicând pâr. Dr. Ioan Coltor; iar pentru preoțimea de acolo a ținut meditații pâr. Ștefan Roșianu;

i) și în Lugoj, la finea anului școl. 1917/18 pentru elevele din institutul pedagogic și separat pentru congregațiile de acolo. Le-a ținut pâr. Dr. Ioan Coltor.

II. Misiuni sacre poporale s'au ținut în:

1. Țăgșor (tractul Cătinei) din 26—28 Septembrie 1913, participând popor mult și din alte comune. Dela centru au fost trimiși prof. Dr. Ioan Coltor și Ștefan Roșianu;

2. Habic (tractul Reghinului), în luna Decembrie 1913, predicând protopopul Ariton M. Popa și preotul Cașvei, Simeon Zehan;

3. Valea Jidanului (tractul Giurgeului), în 4—7 Aprilie 1914, îndemnând credincioșii la statornicie în credință și la sporirea în fapte bune pâr. canonic Dr. Alexandru Nicolescu și capelanul Blajului, pâr. Vasile Moldovanu;

4. Sălcud (tractul Iernutului), predicând în 12—15 Aprilie 1914 pâr. Dr. Ioan Coltor;

5. Blaj, la centrul mitropoliei, dovedindu-se prin actul acesta, că misiunile sacre poporale nu sunt de dorit și folosite numai pentru comunele rurale mai defectuos conduse, ori pentru cele amenințate de pericolul pocăitismului. Predicile le-au ținut în 5—7 Aprilie 1914 pâr. canonic Dr. Isidor Marcu, pâr. Dr. Ioan Sâmpăleanu și pâr. Dr. Alexandru Rusu;

6. Făgăraș, centrul de pe vremuri al bisericii noastre, din 7—10 Aprilie 1914, predicând pâr. Dr. Ioan Coltor și Șt. Roșianu;

7. Tâmpăhaza, la Rusalele anului 1914, propovăduind cuvântul Domnului Dr. Ioan Coltor și Ștefan Roșianu;

8. Veneția de jos (vicariatul Făgărașului), în 5—7 Iulie 1914 sub conducerea pâr. canonic Dr. Alexandru Nicolescu și a pâr. Dr. Ioan Sâmpăleanu;

9. Tâmpăhaza (tractul Aiudului), la Rusaliile anului 1916, predicând canonicul Dr. Isidor Marcu; iar

10. la Rusaliile anului 1918 tot acolo, predicând prelatul papal Dr. Iacob Radu și spiritualul semin., Ștefan Roșianu;

11. Sâmpetrul de Câmpie (tractul Pogăceleii), în 12—14 Iulie 1918, predicând pâr. Dr. Alexandru Rusu și

12. Țagul-mare (tractul Cătinei) în 16—20 August 1918, la cari misiuni a predicat tot pâr. Dr. Alexandru Rusu.

III. Pe lângă exerciții spirituale și misiuni sacre populare s'au ținut și recolecțiuni spirituale în următoarele parohii:

a) Feisa (tractul Biei) în toamna anilor 1913 și 1914; b) Ciucmăndru (tractul Ibașfalăului) în 1913; c) Bălcaci (tr. Biei), în 1914; d) Ciufud (tractul Blajului) în 1914; e) Iclod (tractul Biei), în 1916; f) Ibașfalău, în 1918, — predicând în tot locul pâr. Dr. Ioan Coltor; g) Vereșmort (tr. Arieșului), în 1916, predicând pâr. Ștefan Roșianu și h) Ciufud în 1916, ținând cuvântările sacre pâr. can. Dr. Alexandru Nicolescu.

În posturile Crăciunului și ale Paștilor din intervalul acesta, cu excepția a două posturi, s'au continuat predicile pentru servitorime în catedrala din Blaj.

În timpuri de pace, misiunile au fost sărbători spirituale pentru mai multe comune bisericesti, cultivându-se și fortificându-se în forma aceasta conștiințele de creștini ale acelor, cari alergau la locurile, în cari se îndeplineau actele de pietate. Singur numai bunul Dumnezeu ar ști enumăra ranele, cari s'au vindecat, hotărârile serioase pentru o vieță bună și mai bună, cari s'au luat, drachmele aflate, dușmăniile împăcate ș. a. la astfel de praznice sufletești, pentru reușita cărora au cooperat cu însuflețire apostolică preoții din parohiile respective, preoții vecini și în mai multe locuri și protopopii concernenți.

B) Membrii ordinari ai reuniunii s'au înmulțit cu 9: pâr. Dr. Vas. C. Dancu, Nădășelul ung. (tractul Clujului), Victor Tufan, Nirașteu; Nicolae Harșan, Oroiu de Câmpie; Melinte Pop, Oroiu săcuiesc; Augustin Nilca, Săbad; Mihail Pop Lupu, Samsudul de Câmpie; Ioan Florian, Mădărașul de Câmpie, toți din tractul Murășului; Ioan Alexandru, Chiheriul de jos (tr. Reghinului) și Alexandru Bărbulescu, Așintiș (tr. Iernutului).

Reuniunea are durerea, să înregistreze în analele acestui period moartea patronului ei, a celui mai mare binefăcător al ei, a creștinului integru, a preotului curat și a arhierelui cu inimă de apostol: a mitropolitului *Dr. Victor Mihályi*, întâmplată în 21 Ianuarie c. Repausatul arhierelui, înțelegând importanța reuniunii, s'a interesat deaproape și viu de mersul ei, dând sfaturi în adunările generale, la cari participă, stircind despre decursul și succesul misiunilor ținute și ajutându-o cu sume destul de însemnate în bani.

În 1915 reuniunea noastră a pierdut pe unul dintre membrii săi fondatori, pe marele filantrop, canonicul-prepozit *Ioan M. Moldovanu*, care cu dragă inimă a sprijinit și reuniunea de

misiuni, știind bine, că instituțiunea aceasta stă direct în serviciul bisericii și al neamului nostru.

Alți morți ai reuniunii noastre sunt: preot. Izidor Butnariu (Roșia montană) † în 1913, preot. Maximilian Receanu (Vaidarecea) † în 1913, protopopul Iuliu M. Măntani (Zlatna) † în 1915, vice-protop. Ioan Albion (Doștat), preot. Valer Dimboiu (Sebeș), preot. Nicolae German (Săbad), preot. Cornel Popa (Gârbova de mijloc) morți în 1916, preot. Alexiu Trif (Făget) și viceprot. Alexandru Barbulescu (Așintăș) 1918 — toți păstori buni, cari și-au înțeles chiemarea, nizuindu-se spre propria perfecționare și spre a face bine celor încredințați lor. — Strălucească lumina fericitoare a Domnului peste ei!

C) Avera reuniunii, în 4 August 1918, face cor. 3066·10. Faptul, că activitatea reuniunii a fost stângenită prin războiul și că ce s'a făcut, s'a efeituit cu eschiderea unei publicități mai largi, a contribuit, ca mulți dintre membrii vechi să nu-și achite taxele, și ca în 5 ani să se înscrie așa puțini membrii noi. Nădejde avem însă, că preoțimea noastră, înțelegând rostul însemnat al reuniunii de misiuni, mai ales pentru ziua de mâne, va plăti taxele restante, iar ca i nu sunt membrii vor alergă sub stindardul ei, înscriindu-se în una din categoriile de membrii înșirați în statutele modificate și aprobate sub nrul 8488—1918.

La locul acesta ținem să mai amintim, că Preasfințitul *Dr. Demetriu Radu*, episcopul dela Orade a făcut o fundațiune de cor. 1000, din interesele căreia să se acopere cheltuelile, ce le va reclamá an de an, ținerea misiunilor la Rusalii, în frumoasa biserică, ce a ridicat-o în comuna sa natală, Tâmpăhaza.

D) Dacă răutatea vremii nu ne-a îngăduit, să grăim altcum în 5 ani, am ținut, că nu trebuie să mai așteptăm timpul, în care vom putea ținea adunare generală, ci să informăm membrii reuniunii și publicul prin acest raport despre activitatea, ce s'a desvoltat, care activitate e cu mult mai neînsemnată decât cecece doriám și eram hotărâți să împlinim cu ajutorul Domnului. Dară fiindcă vedem, pe unde trăim și umblăm, ce timpuri grele au ajuns credința noastră și câte porniri dușmănoase ne amenință existența, simțim, că ne chiamă pe toți datorința, ca și în cadrele reuniunii de misiuni sfinte, să începem o muncă mai harnică pentru ridicarea moralului dejosit sub greutatea atâtor răutăți. Condițiunile pentru o astfel de muncă sunt și mai prielnice acum decât în anii de până aci ai răs-

boiului, a cărui furii ni-se prezintă mai potolite deoparte, de altă parte însuș guvernul țării, prin ministrul prezident, cu datul 23 Iunie 1918 Nr. 5231, face apel călduros în special preoților, cerându-le, să lupte din greu împotriva păcatelor, cari contribuie la scăderea populațiunii în proporții îngrijitoare.

Pentru o activitate cât mai bogată în rezultate, comitetul e hotărât, să-și ofere sprijinul întreg acolo, unde i-se va cere. Dacă nu se vor putea aranja misiuni sacre în cadre mai largi, în o parohie pentru mai multe comune, să se facă pentru câte o singură parohie, ce nu e nici costisitor, nici incomod pentru nimenea.

Incheiem cu cuvintele, ce le-a adresat clerului regretatul mitropolit Dr. Victor Mihályi în cercularul (Nr. 1529—1914), cu care a publicat statutele modificate ale reuniunii noastre: „Considerând marea importanță a reuniunii de misiuni sfinte pentru perfecționarea morală a Veneratului Cler și pentru deșteptarea, nutrirea și întărirea simțului religios în popor, recomandăm cu căldură fraților preoți, să se înscrie de membrii activi ai reuniunii și le inculcăm, s'o facă cunoscută și credincioșilor, îndemnându-i a se înscrie între ajutătorii și binefăcătorii acestei reuniuni“.

Blaj, din ședința comitetului reuniunii de misiuni sfinte ținută în 4 August 1918. Pentru comitet: Dr. Isidor Marcu, prezident, Ștefan Roșianu, secretar.

O carte de valoare *).

— Recenzie. —

A doua carte mare ce ne-o dă părintele canonic Nicolescu în cursul acestui războiu înfricoșat, — prima fiind strălucita serie de meditații, conferențe, vorbiri funebrele ș. a. „Adevăruri eterne“, tipărită tot la Blaj în 1915.

Cartea aceasta nouă e rezultatul muncii de un deceniu și mai bine a profesorului de teologia morală dela facultatea de teologie din Blaj: Dr. Alexandru Nicolescu. Și ce rezultat! Profesorul acesta conștient și-a ținut de datorință să-și însușască materia, pe care o predă, cât se poate mai bine. Și și-a însușit-o. Dovadă volumul de față. — Cum cunoaște și

*) Dr. Alexandru Nicolescu, Teologia morală. vol. I. Blaj 1918. Format 8° pag. VIII+504. Preț 10:50 cor.

întrebuințează de bine autorul nu numai cartea cărților: Sfânta Scriptură, ci și pe sfinții părinți (Vasile cel mare, Gregorie Nazianzenul, Ioan Gură de aur, Augustin, Gregoriu cel Mare ș. a.), pe marii școlastici ai evului mediu (Bernard, Scotus, Bonaventura, Toma de Aquino șcl.), apoi pe teologii clasici (Cardinalul de Lugo, Suarez, Sanchez, San-Alfonso, Vives y Tuto, Gury, Busenbaum, Génicot, Ballerini, Palmieri, Laymann, Reuter, Bucceroni, Frasinetti, Lemkuhl, Noldin), iar pentru partea filosofică a moralei autori cu renume ca Cathrein, Fr. W. Foerster, Sawicki, Jos. Mausbach, Iehlicska ș. a. Autorii mari ai Apusului nu lucră cu un aparat atât de perfect ca părintele Nicolescu. Să nu se pară o exagerare aserțiunea aceasta. E pur și simplu constatarea unui fapt, că, fiind Sfinția Sa un poliglot rar, îi sunt accesibile o mulțime de izvoare (latinești, grecești, italienești, franțuzești, spaniolești, englezești, nemțești, ungurești și românești), cari altora nu sunt accesibile. Cei mai mulți autori sunt osândiți, din cauza necunoștinței de limbi, să folosească izvoare abia în trei-patru limbi. Ce avantaj are părintele Nicolescu față de toți aceștia! Și cum se știe folosii de bine de situația aceasta avantajoasă!

Încolo conținutul îl poate găsi oricine a răsfoit o carte de principii morale; căci numai principiile morale și aplicarea lor la diferitele cazuri din viață le conține și cartea de față. După o introducere despre știința teologiei morale urmează tratatul I. despre lucrările omenești în general, apoi II. despre conștiință, ca norma internă a lucrărilor omenești, III. despre lege, norma externă a aceluiași lucrări. IV. despre călcarea legii: păcat, iar în tratatul V. despre contrarul păcatului, despre virtute. În acestea se epuizează principiile morale. — Autorul a mai adăugat la acestea un nou tratat, de teologie morală specială, despre cele trei virtuți dumnezeiești: credință, speranță și caritate. Și a făcut bine așa, fiind vrednice aceste trei virtuți, pentru natura lor deosebită, de un tratat deosebit.

Iată conținutul în mod sumar, iată cadrele între cari autorul, ca o albină harnică, și-a așezat fagurii înțelepciunii și ai adevărului creștinesc, cules cu atâta dragoste! *Cetească oricine clasicul paragraf despre libertatea voinței omenești (p. 42—6) și nu va ști, ce să admire mai mult: claritatea desăvârșită în expunere, ori erudiția și informația multiplă a autorului. Tot așa e redactată și nota, că scopul nu sfințește mijloacele la pag. 93—4, ori la tratatul despre păcat tot în*

notă la p. 241—3 deosebirea ce este între păcatul în înțeles creștin și între păcatul scriitorilor și filozofilor moderni (Suderman, O. Wilde, Nietzsche ș. a.), cași care rar se cetește ceva mai strălucit nu numai în românește, ci chiar și în marile literaturi străine.

E apoi nespus de bine și pentru viitorii păstori sufletești foarte practic lucrat și cap VII. despre păcatele capitale, asupra cărora autorul intenționat a stărui mai mult, abătându-se dela propunerea cam seacă, observată de mulți autori de morală, cum zice însuș, ceea ce îi servește spre deosebită cinste. N'a zis oare marele teolog Scheeben, că tocmai acesta e vițiul de naștere al teologiei moderne, că a separat teoria de praxă, ca să apară cu atât mai „științifică“, prin ceea ce însă au sterilizat-o cu totul? N'au fost oare în toate epocile de înflorire teologică spiritele mari speculative totodată și cele mai practice spirite ascetice? N'au dus oare sfinții părinți și teologii cei mai luminați și vieața cea mai ideală și mai vrednică de urmat? De aceea am zis, că-i servește autorului spre deosebită cinste, că a inzistat într'o formă așa de aleasă asupra păcatelor capitale, cu referințe așa de multiple la vieața de toate zilele.

Dar nu numai alci, ci pretutindeni în numeroasele cazuri practice, reguli, observări, ilustrații ș. a. se ține seamă de vieață, bine știind că o carte abstractă, care ignorează vieața, n'are drept de existență.

Atragem atenția și asupra rezolvărilor de cazuri practice, culese din cei mai buni moralști, referitoare la porunca de-a mărturisi credința, care și acum în cursul războiului, dar mai ales după sfârșirea lui, poate să fie de o deosebită actualitate pentru noi (p. 387—94).

E clasică, în felul său, și nota despre morala auto- și etero-nomă dela pag. 417—8, unde fixează adevărul moralei creștine față de morala stoică, kantiană și neo-kantiană cu pretenții de o mai mare perfecțiune, ca morala noastră.

Ceea ce dă însă un farmec și o dulceață neasemănată acestei cărți de orientare sufletească superioară, pentru care fapt n'o putem recomanda în deajuns chiar și intelectualilor noștri mireni, este mulțimea cea mare de sentințe și vorbe înțelepte ce se găsesc aproape pe fiecare pagină. Adevărat magazin, în privința aceasta. Citez la întâmplare vreo câteva,

rămânând ca fiecare cetitor al cărții să și-le culeagă însuș pe celelalte:

„... lăcomia după avere pune în mișcare toate neamurile „pământului, ea poruncește și stăpânește împărățiile, în cari „toate se fac în vederea bogățiilor; ea înarmează pe principi „unul contra altuia; ea adună oameni, compune armate; ea „este pricina certurilor, urelor, omicidiilor; ea violează secre- „tele cele mai mari și face pe om trădător cătră patrie și „rege; ea pune în asediu orașele; de câte ori nu prezidă ea „la tribunale și dictează hotărâri, rupe legăturile prietniei celei „mai strânse; da, ea pretinde totul în raporturile lumești. „Aieveal „Rădăcina tuturor răutăților este iubirea de argint, „(Timot. 6, 10)“ (p. 304).

Ori:

„Când omul se lasă târît de ambiție, păcătuște omul, „dar în calitate de *inger*, observă S. Bernard. Pentruce? „Pentru că ambiția este un păcat de tot spiritual, deci apar- „ținător *ingerilor* ca atari. Când sucombă patimei avarității și „ispitei interesului, păcătuște omul în calitate de *om*, fiind „avaritia o neorânduială a lăcomiei ce nu aparține decât „omului. Dar când omul se lasă în brațele poftelor murdare „ale cărnii, el păcătuște în calitate de *dobitoc*, pentru că ur- „mează pornirii unei patimi ce predomină în *dobitoace*“... (p. 309—7).

Ori:

„Aroganța trebuie să suplinească meritul real, închipuirea „știința adevărată, aparența conținutul“, iar ceva mai jos: „Lenea transformă spiritul în carne, iar carnea în putreziune“. (pag. 327).

Dar nu mai citez, căci ar trebui să citez pagini întregi.

Și atâta e de ajuns pentru cine are ochi să vadă și urechi să audă.

Mai notez numai, că volumul de față, precum arată și stilul, e lucrat după norme strict teologice. În text se ocupă numai de tezele moralei creștine, pe cari le dovedește în modul indicat: din sfânta Scriptură, sfinții părinți, teologii, hotărârile bisericii și din mintea sănătoasă. Ține seama însă, precum am văzut deja, pretutindenea și de concepțiile de viață contrare creștinismului, pe cari le combate cu price- pere în note potrivite.

Că sunt și unele mici defecte, de pildă câte-o definiție nu destul de clară, ori că uneori principiile morale sunt culese cu litere marcante spre a se împriima mai bine în ochii și mintea cetitorului — ceace e bine —, alte-ori nu — ceace e rău —, ori că anumite părți sunt mai potrivite pentru lectură pie decât pentru memorizare în școală ș. a., toate acestea le poate îndrepta foarte ușor profesorul de pe catedră și nu detrag din valoarea incontestabilă a cărții.

În fine, dacă e să exprim și eu vreo dorință, una ar privi volumele următoare de teologie morală, și anume: să se pună la capătul fiecărui volum câte un *indice* complet al materiilor tratate, ca să se poată întrebuința cartea cu mai mare ușurință. — iar cealaltă dorință ar fi: să ne dea părintele Nicolescu și o *carte de filozofie morală*, care mai ales în zilele noastre este de cea mai arzătoare trebuință. Sfinția Sa ar fi cel mai chemat să ne-o dea. Cu Dumnezeu înainte!

IOAN GEORGESCU.

Insemnări.

Colecta dela Noșlac — o rușinoasă dovadă a indolenței noastre proverbiale. *Noșlacul* este o mică parohie a bisericii noastre, aparținătoare districtului protopopesic al Murăș-Uioarei. Are o biserică de lemn din 1803, școala tot de lemn din 1830 și o nouă casă parohială de piatră (1904). Numărul sufletelor credincioase bisericii noastre 745; venitul congrual cor. 565/10; iar preot este păr. Ioan Baciuc.

Așa citim aceste date în ultimul șematism (1911) al arhidiecezei noastre de Blaj. Le-am scos, pentru că mai înainte știam puține despre această comună și pentru că ne dăm seamă, că majoritatea covârșitoare a cititorilor acestei reviste poate n'au auzit de numele acestei parohii din apropierea însemnatului punct în rețeaua căilor noastre ferate ardelenice: Cucerdea (Székelykocsárd).

Și acum să vedem ce-i cu *colecta* dela Noșlac.

Ultimul circular arhidiecezan semnat de regretatul mitropolit Victor, apărut la începutul acestui an, ocupându-se de starea „*fondului cultural*” arhidiecezan constată, pe temeiul rațiunilor de pe anii 1914—16, „că acest fond cu o menire atât de nobilă și folositoare stagnează, ne mai fiind în stare

să plătească nici ajutoarele permanente asemnate ca întregire de salariu învățătoresc pentru 54 comune bisericesti din arhidieceză". Indicându-ne apoi, cu o clară intuiție, cauza acestei stagnări: *indolența noastră proverbială, făcea un călduros apel la întreg clerul și toți mirenii noștri intelectuali, să vină cu obolul lor în ajutorul acestui fond, menit să asigure existența atâtor școli, cari nu se pot susține din puterile proprii ale micelor noastre comune rurale. În chip deosebit se invitau protopopii, preoții și învățătorii noștri să stăruiască din toate puterile, premergând înșiși cu pildă bună* (sublinierea este a noastră), ca chestiunea fondului să între de nou în domeniul preocupărilor noastre actuale. Cu terminul de 1 Martie 1918 purtătorii oficiilor protopopești aveau să raporteze despre rezultat.

Și rezultatul?!

Ni-l spune noul apel (fără de dat) al comisiunii permanente a numitului fond — publicat în Nr. 51 din 17 August al „Unirii” —, că la apelul mai sus pomenit „dupăcum suntem informați din cel mai competent loc a răspuns până azi un singur protopop”. Este protopopul Uioarei (Emil Pop), care raportează, că *Noșlacul* a colectat suma de 47, adică *patruzeci și șapte coroane*. Comisiunea și publică în acelaș număr al „Unirii” această colectă a păr. Baciului dela cele 5 coroane ale păr. B. până la ultimii filieri ai lui Stoica Chimu, aducând „marinimoșilor contribuitori” sinceră mulțumită. Iar la încheierea apelului adaugă pe cum urmează: „Și dorim, ca acest exemplu vrednic de laudă să-l urmeze toate comunele noastre bisericesti din arhidieceză”.

Ba, zău, că ne facem de răs!

„După părerea noastră — așa glosam în Nr. 3—4 din 10—25 Februarie al acestei reviste ultimul circular al păr. mitropolit Victor — chestiunea aceasta nu se poate mântui cu rapoartele ce le vor înainta purtătorii oficiilor protopopești... cu ziua de 1 Martie 1918. Avem convingerea, că o idee care speculează puterea masselor cu nimic nu poate fi dusă mai ușor la izbândă decât prin agitarea ei continuă, și întors: nimic nu o poate compromite mai radical decât împrejurarea, că după lansarea ei nime nu se mai ocupă de ea în publicitate”.

Și colecta dela Noșlac, singura de pe întreg teritoriul arhidiecezei, cu cele 47 coroane ale sale a compromis-o nu se putea mai radical. Dintre toți purtătorii oficiilor noastre pro-

topopești unul singur s'a simțit îndemnat să raporteze până la termenul fixat de 1 Martie, iar ceilalți — fără să se teamă, că se vor clătina din scaune — nici măcar nu vin să raporteze, că „n'au făcut nimica“. Și suntem foarte curioși ce măsuri s'au luat împotriva acestor nesocotitori ai ordinilor date.

Rușinoasă indolență!

Așa mântuim noi școlile în anul 1918 al Domnului, al cincilea al războiului! Și totuș nu roșim când spunem, că ne prăpădim... din cauza vitregimii vremilor.

Dr. Alexandru Rusu.

*

O școală foarte bună. Eparhia catolică a Iașilor are la Hălăucești o „școală de dascăli“, sub conducerea părinților franciscani, care aduce diezei servicii foarte prețioase și ar putea să ne slujască de pildă în pregătirea „cantorilor“ noștri, la cari moldovenii le zic „dascăli“.

În ea se primesc băieți sănătoși, cu auz muzical și voce bună, cari au terminat cursul primar. Întreținerea lor e gratuită, în sarcina episcopiei, care dă anual 5000 de lei, din cari trebuie să se plătească remunerațiunea celor doi profesori călugări, să se dea toată întreținerea și să se cumpere cărți, note, armoniu, să se facă reparațiunile de lipsă. Elevii sunt totdeauna numai atâția de câți au nevoie. Cursul ține patru ani. Materiile, ce se propun, sunt următoarele: catehismul, istoria biblică, cântul gregorian și figurat, limba română și istoria țerii; se dau și oarecari noțiuni de dreptul cetățenesc. Au în fiecare zi cinci-șase ore de studiu.

Școala începe cu catehismul și istoria biblică din clasele primare, apoi se propune cel din clasele secundare și o istorie biblică la fel cu cea din clasa a patra gimnazială. Elevii trebuie să învețe a și propune aceste materii, a face pe catehiștii, căci în această eparhie se face foarte bine învățătura creștinească de duminica după prânz. Cei cari au ieșit din școala primară, până la căsătorie, trebuie să cerceteze această învățătură regulat, altfel nu au duminica horă. Preotul ia fetele, iar dascălul băieții, și le țin școala înainte de vechernie. În satele, în cari nu este preot locat, și la Iași e mare sărăcie de preoți, dascălul trebuie să facă învățătura creștinească și pentru flăcăi, și pentru fete. Aici mai face, când nu vine preotul, în fiecare Duminică și sărbătoare rugăciuni publice din frumoasa carte „Călăuza Creștinului“ a părintelui

Malinovschi, scosă acum în a doua ediție de părintele Dr. Bonaventura Morariu, rectorul seminarului franciscan din Hălăucești. Apoi cântă din cârticica publicată în biblioteca populară, ce iese la Hălăucești. Ți-e mai mare dragul să auzi din gura poporului cântările, a căror melodie o cunoști, iar vorbele românești îți sună tot atât de dulce ca și cele ale cutărui cântec latinesc, franțuzesc, italianesc ori german. Dascalul mai are să avizeze pe preotul din parohie despre bolnavi și despre tot ce se întâmplă în filială.

Dascalii din filiale mai sunt de mare câștig pentru catehizarea tinerimii catolice, căci un rescript al ministerului instrucțiunii publice dă voie preotului catolic, sau locțiitorului lui, care e dascalul, să propună religia la elevii catolici ai școlilor primare. Ce câștig mare e acesta, nici nu se poate spune.

Cu multă strădanie li-se propune cântul, gregorian și figurat, acompaniarea lui cu orga. Am avut ocaziune să ascult pe un băețuș de vreo 15 ani, executând câteva cântări la armoniu, și am rămas uimit de siguranța, cu care lovia clapele, cari întovărășiau sunetele tot așa de sigure, ieșite din glasul lui. Ar fi o mare cinste pentru orice învățator de al nostru, dacă ar avea cunoștințe muzicale așa de frumoase ca acest băiat de țăran, căruia i-se propune însă muzica în șase ore la săptămână, mai având afară de acestea și alte ore pentru deprindere.

Ca dascalii, acești elevi vor trebui să știe cu deamănuntul toate ceremoniile bisericești de peste an, să poată aranja biserica după diferitele sărbători, ceea ce le latini e un lucru destul de greu. El trebuie să cunoască în amănunte tot ce este și ce poate fi necesar în biserică, chiar dacă slujește un arhiereu. Toate aceste sunt așa de bine scrise în „Manualul dascălului catolic“, tipărită de părintele Iosif Malinovski, la Iași, 1908, având 289 pag. în 8°. În sarcina lor cade și curățirea bisericii.

Gândul episcopiei din Iași, când a înființat această școală, pe care și ministerul cultelor a găsit-o de bună, a fost să dea satelor un om, care rămânând tot țăran, să aibă cunoștințele necesare pentru slujba de dascal și să fie totodată fruntaș între semenii săi. De aceea se propune în această școală limba română, cu oarecari cunoștințe de literatură, și mai ales de stilistică, și se dau oarecari cunoștințe elementare de drept civic. Încolo, elevii rămân în portul lor țărănesc, mânâncă

acelaş borş şi alte mâncări, ca şi la casa părintească, chiar acelaş „chitan“ (pâne de mălaiu), fiind pânea de grâu semnul unei mari sărbători, care se dă „rare ori, la zile mari“.

Se pune mult pond pe creşterea sufletească a viitorilor dascali. Se spovedesc şi se împărtăşesc, obligatoriu, tot la două săptămâni; dar ei se spovedesc de bună voie şi mai des. Ce creştere bună li-se dă, se poate vedea şi de acolo, că din această şcoală trec unii la seminar, cu vârsta lor înaintată, devenind cei mai buni preoţi franciscani. Episcopia ţine mult la această creştere, ca dascalii să fie şi în privinţa vieţii creştineşti cei mai de frunte între semenii lor; altfel, ei ar putea să fie nişte primejdioşi semidocti.

Terminând şcoala, o comisie numită de episcop, îi examinează şi le dă diplomă. Post de dascal nu pot căpăta până după isprăvirea serviciului militar. Până la acest timp, ei trebuie să stea ori pe lângă un preot, ori acasă, dând ajutor dascalului din satul lor, fără nici o pretenţie. Preotul e dator să urmărească de aproape viaţa acestui tinăr, căruia, la concurs, va trebui să-i libereze certificat de moralitate. Devenind liber vreun post de dascal, episcopul, sau, din însărcinarea lui, protopopul, publică concurs, şi cel ce reuşeşte mai bine, e numit de episcopie. Leafa lui e de câteva pogoane de loc, partea cuvenită din „sâmbrie“ (banii şi porumbul, cu cât dătoareşte fiecare familie preotului), stolă şi din stipendiile liturghiilor. În filiale, dascalul stă în casa preotească.

Eparhia de Iaşi chieltueşte bucuros suma trebuincioasă pentru această şcoală, faţă de care reposatul episcop Camilli a arătat un semn de deosebită dragoste, scriind cu mâna sa tot regulamentul şcolii.

M'am gândit, că o astfel de şcoală, adaptată după nevoile noastre, ar putea să ne facă mult bine, mai ales pentru satele, unde ne lipsesc preoţii şi învăţătorii. Dar ea ar mai fi de mare câştig şi în alte privinţe. Prin ea s'ar putea introduce o adevărată uniformitate a cântărilor, pe care nu o avem nici la cântăreţii „diplomaţi“ în timpul din urmă. Ar fi un îndemn să se studieze serios muzica orientală, la noi absolut necunoscută, cu particularităţile ei româneşti, şi să se fixeze melodiile, cari, pe încetul, cu moartea fiecărui bun cântăreţ, se pierd în parte. Ar putea sfânta mitropolie să dea preotului în satele fără preot local un adevărat sprijin. Şcoala

aceasta nu ar fi nici o piedecă pentru învățătorii, cari trebuie să facă pe cântăreții, căci ei încă ar putea urmă aici, și mai cu temei, studiile curat „dăscălești“.

Dr. Ioan Bălan.

*

„Corporația morală primisimă“. Juzii regești din patrie, organizați în toată forma, s'au adunat în cursul unei luni în capitală pentru a desvâli în fața lumii întregi starea lor mizeră, lipsurile arzătoare de cari sufer și pentru a pretinde dela guvern ajutor grabnic. Din acest prilej, o foaie maghiară din cele mai răspândite la noi și care reprezintă prin urmare o bună parte a opiniei publice le-a prins partea cu tot dinadinsul, numindu-i „corporația morală primisimă din Ungaria“.

În calificarea aceasta a juzilor, tagma noastră preoțească vrând nevrând trebuie să vadă o bagatelizare a rolului ei social, o însemnată lovitură la adresa reputației ei în fața lumii mari. Pentru că e mai presus de orice discuție, că juzii din chestie — deși sersesc esclusiv justiția — au un rol foarte însemnat în serviciul moralei publice, dar rolul lor nici pe departe nu poate fi pus alături de acela al preoțimii. Și cu atât mai puțin poate fi ridicat de asupra acestuia. Adevărat, că bagatelizarea preoțimii, de care vorbim, nu s'a făcut din parte oficioasă, dar e sigur, că dacă nu vom ști să ne impunem și noi mai altfel în viitor considerației marelui public, nu va trece multă vreme, și oficialitatea va vorbi despre noi tot în sensul celor de mai sus. Că apoi asta nu va servi bisericii spre mărire și nouă, ostașilor ei, spre laudă, o simțim cu toții deopotrivă.

A impune însă tuturor respectul cuvenit față de chie-marea noastră măreață și față de rolul de conducători mai pe sus de orice discuție, ce ne revine în lumea ideilor morale, nu se poate decât pe o singură cale, aceea a organizației. Dacă juzii și alte categorii de oameni pot spune la timp potrivit un cuvânt apăsător și cu nădejdea de a fi ascultat, este pentru că cuvântul lor este cuvântul mulțimii organizate, peste care nu se poate trece ușor la ordinea zilei. „Pantalonii frecați și roși“ ai juzilor, și „fețele lor supte de mizerii“ pe cari le relevă același ziar, pentru a li stă într'ajutor întru realizarea cererilor lor juste, sunt sentimente provocate tot de puterea ce se desprinde din organizația regnicolară a purtătorilor acestor fel de pantaloni. Și Doamne, câte reverenți de ale

preoților noștri nu sunt frecate și înverzite, câte fețe de ale celor ce aparțin familiilor noastre preoțești nu sunt supte de năcazuri, dar ne fiind organizați, cine ni-le vede și cine pune o vorbă bună pentru noi.

Să facem deci tot posibilul, ca ziua de mâne să ne găsească mai organizați. Și atunci putem fi siguri: lumea va vorbi altfel și despre noi.

Cornel B. Andrea.

*

„Fundațiunea pentru ajutorarea ziaristilor români din Ungaria“, ne trimite cu datul de 3 Septembrie c. următorul apel, pe care-l publicăm cu plăcere:

Mult Stimat Domnule!

Epitropia „Fundațiunii pentru ajutorarea ziaristilor români din Ungaria“, în ședința sa din 14 August a. c., a luat cu vie mulțămită act de sporul considerabil, pe care l-a realizat fundațiunea noastră, în scurt timp, prin diferitele donațiuni generoase ale mecenaiților noștri în deobște cunoscuți, precum și prin contribuiri ocazionale mai mărunte ale publicului nostru.

Dar a observat în acelaș timp, că din listele donatorilor lipsește numele multor oameni de bine și Români doritori de lumină, despre cari putem presupune, că ar fi contribuit și până acum cu sume frumoase la sporirea fundațiunii, dacă li s'ar fi adresat direct apel din partea Epitropiei noastre.

Această împrejurare a îndemnat subsemnata Epitropie a face de astădată apel în deosebi la spiritul de jertfă și dărnicia aceloră, pe cari împrejurările anilor din urmă i-au favorizat în mare măsură, încât au fost în stare să obțină rezultate materiale neobicinuite mai înainte, cum știm, că au reușit a face câțiva dintre economii, comercianții și industriașii fruntași ai noștri prin destoinicia, prevederea, stăruința și râvna lor deosebită.

Pe toți aceștia îi rugăm acum, să nu întârzie a se înscrie printre generoșii fundatori și donatori ai acestui așezământ umanitar, care urmărește cu toată insistența ținta nobilă de a crea ziaristilor noștri din viitor o situație mai suportabilă decât aceea, sub a cărei povară au sucumbat în trecut mulți dintre cei mai talentați purtători ai condeiului.

Despre ceice vor dăruî sume mai considerabile, Epitropia va purtă evidență specială și la timp oportum va tipări un album, prin care se va eterniza numele și vrednicia titorilor maritimoiși ai fundațiunii noastre.

Ne luăm deci voie a Te rugă și pe M. St. D-Ta, ca din prisosul, pe care Ti l-a dăruit bunul Dumnezeu să Te înduri a jertfi o părticică și pentru Fundațiunea ziaristilor noștri, bine știind că „cine ce dă, lui își dă“.

Anticipând mulțăminta noastră cordială pentru darul, pe care vei binevoi a-l face și pe care Te rugăm a-l asemna prin cețul postal alăturat, sau a-l trimite pe adresa secretarului nostru în Sibiu (Nagyszeben), semnăm cu stimă deosebită, — Membrii Epitropiei: Dr. I. Lupas, v.-prezident, I. I. Lapedatu, secretar, V. Goldis, Alex. Ciura.

Din toată inima ne alăturăm și noi la rugarea membrilor epitropiei, îndemnând pe toți cititorii noștri cu dare de mână, să nu-și uite de această instituție, menită să ne aducă mult folos în viitorul apropiat. Din prisosul nostru să despărțim cu toții o mică parte pentru această cenușotcă a vieții noastre publice românești.

Redacția.

CRONICĂ.

O nouă conferință episcopescă s'a ținut din partea arhieriei noastre în 5 Sept. c. la Oradea-mare. Sub prezidiul seniorul orădan, Preasfințitii noștri dela Lugoj și Gherla și Il. Sa păr. Dr. Vasile Suci, vicarul capitular al Blajului, au fost nevoiți să discute de nou chestia școlilor noastre primare greu primejduite. E vorba adevărat de nu mai puțin decât despre aceea, ca edificiile noastre școlare din comitatele, unde cu 30 Iunie c. s'a subtras ajutorul de stat, să fie pur și simplu expropriate din partea statului. Contra acestei tendințe, episcopatul nostru a hotărât să înainteze un protest cât mai energic adresat atât ministrului de culte cât și premierului Wekerle, care se sperează, că nu-și va greși efectul.

Dee Dumnezeu, să se mai termine odată vremea de a trebui să se adune arhieriei noștri tot numai pentru a ne apăra, ca astfel în sfaturile lor să se poată aduce vorba mai cu răgaz și despre problemele noastre de consolidare internă. (v.)

*

Deschiderea orfelinatului din Blaj. După multă așteptare, chestiunea orfelinatului provinciei noastre bisericesti a ajuns și la această etapă îmbucurătoare: în luna *Octomvrie* c. se deschide în sfârșit vatra orfanilor, într'un local aranjat provizor spre acest scop. După aprobarea statutelor și după evacuarea parțială a institutelor noastre (internatul de fete și edificiul preparandial), într'adevăr, că deschiderea orfelinatului nu mai putea fi amânată: o cereau sutele și miile, cari au spri-

jinit mișcarea cu obolul lor, dar mai pe sus de toate o cereau atâta orfani rămași pe drumuri. Numărul orfanilor primiți acum la început în orfelinat este, după cum se știe de 70 (45 din arhidieceză, 12 din dieceza Gherlei, 10 dela Oradea-mare, și 3 dela Lugoj: în proporția contribuțiilor făcute), dar până la evacuarea totală a institutelor noastre de învățământ nici acest număr de orfani nu va putea fi adăpostit în edificiul luat în combinație (fostul internat preparandial). Deocamdată se vor chiemă vre-o 40 de inși (numai băieți), pentru ca numărul lor să fie întregit (și cu fetițe) în timpul cel mai scurt cu putință.

Greutățile începutului sunt mari, cu deosebire în aceste vremuri, dar nu ne îndoim ca râvna neadormită a pâr. vicar capitular *Dr. Vasile Suci*, sprijinită de comitetul central în fruntea căruia stă, va ști să delătore toate piedecile, asigurând chiar delă început o direcție sănătoasă între zidurile acestei instituții de mare și frumos viitor. Ajute Dumnezeu! (ar.)

*

Reuniunea arhidiecezană de misiuni și-a reluat activitatea. După cum reiese și din raportul comitetului publicat la alt loc al acestui Nr., activitatea reuniunii a fost stângenită foarte mult în anii din urmă prin împrejurările create de războiu. Aproape totul s'a redus la câteva exerciții spirituale și la mici recolecții sufletești făcute pentru câte un cerc mai restrâns de ascultători. În vara acestui an a început în sfârșit o nouă pulzare de viață, care cu ajutorul Domnului va ajunge să fie o demnă continuare a firului activității întrerupte în anul războiului 1914.

În trei locuri s'a desfășurat în cursul verii trecute steagul acestor deprinderi sufletești de foarte mare importanță, mai ales pentru zilele noastre. La Rusalii s'au ținut și anul acesta misiunile obișnuite la *Tâmpăhasa* pâr. episcop Dumitru al Orăzii, predicând pâr. canonic *Dr. Iacob Radu* și pâr. prof. sem. *Ștefan Roșianu*. Pâr. prof. sem. *Dr. Alexandru Rusu*, a condus misiunile din *Sânpetrul de câmpie* (12—14 Iulie) și în *Țagul mare* (16—20 August). Din toate locurile acestea, misionarii s'au întors cu mângâierea, că îndemnurile date au fost primite pretotindeni cu o adevărată sete sufletească, și cu aceea convingere, că ar fi păcat de Dumnezeu să nu se pornească de acum această mișcare: cu toată puterea de căre-capabilă reuniunea.

Mult se poate face încă și în această toamnă, dela primăvară începând va trebui să se pornească însă pe toată linia — și mai cu seamă pe unde n'a pătruns încă puterea minunată a acestor băi sufletești — o întreagă serie de misiuni pentru popor. (vs.)

*

Pentru văduvele și orfanii de preoți. Soartea văduvelor și a orfanilor rămași după preoții noștri a fost întotdeauna o problemă de mare importanță a bisericii noastre. Intre împrejurările de viață extraordinare din zilele noastre importanța ei a crescut nespus de mult, ajungând cu adevărat în stadiul ce nu mai suferă o amânare a rezolvirii ei.

De aceea salutăm cu multă bucurie pasul hotărât al Preasfințitului *Iuliu al Gherlei*, care prin circularul său din 10 August c. a ridicat aceasta problemă între acele, pe cari mai întâiu are de gând să le ducă la bun sfârșit. Mânecând din cuvintele Domnului, prin cari nu cere dela noi numai iubire afectivă, ci semne de adevărată dragoste, care se manifestă nu în vorbe, ci în fapte, cuvântul arhieresc adresat eparhiei gherlane prezintă „chipul îndurerat al văduvei preotese“ ca o adevărată „intruchipare a suferinței, care prea adeseori întregit prin mai mulți orfani formează o întreagă grupă a durerii și a suferinții. O rană deschisă și prea dureroasă pe trupul bisericii noastre, a carei lecuire nu suferă amânare.“

Chestiunea pare a fi însă mult mai complicată, decât să poată fi rezolvită bine și pentru mai multă vreme de astăzi pe mâne. Ea cere studiu mai îndelungat și lucrări pregătitoare destul de migăloase. Luându-le în mână — dupăcum ni-se spune — însuș episcopul, avem cele mai bune nădejdi, că ele totuș vor ajunge destul de îngrabă la sfârșitul dorit și așteptat de o lume întreagă de năcăjiți. Ca însă mizeria cumplită și până atunci să se mai aline, circularul pomenit prescrie spre scopul acesta colectă publică pe ziua de Sfântă-Maria cea mare. Terminul acesta a trecut, fără ca până acum să se fi putut face raport despre rezultatul colectei. Se va vedea care va fi rezultatul, pe care-l dorim cât mai strălucit. Mii de coroane, cu care episcopul a ținut să se scrie în fruntea listei și împrejurarea că el însuș are să poarte evidența contribuțiilor făcute, este o bună garanță, că mișcarea pornită cu însuflețire va aduce rezultate reale.

...Și pe urma lor se vor șterge mulțime de lacrimi. (r.)

*

62,604 coroane pentru fondul cultural arhidiecezan. Atâta s'ar adună, după calculul „comisiunii permanente“ a fondului, în fiecare an, dacă fiecare credincios al arhidiecezei (473,000 după datele șematismului din 1911) ar contribui anual numai cu câte 10 fileri, iar preoții (735) și învățătorii (457) ar concurge spre acest scop eu nu mai mult decât cu 12 coroane pe an.

Așa ar fi, zicem și noi, *dacă* oamenii ar contribui. Și adaugem îndată, că oamenii ar contribui bucuros, *dacă* comisiunea permanentă s'ar îngriji, ca chestiunea fondului nostru cultural să fie ținută mereu și mai altfel decât până acum la suprafață. „Și când ne gândim la aceasta — se spunea în această revistă p. 82 A. VII. — nu ne gândim numai la presă și nici nu în rândul prim la ea, ci la agitarea aceea stăruitoare, care se face așazicând dela om la om, prin o organizare făcută anume spre acest scop. Pastorale, apeluri, provocări de plată și capacitările făcute, „cu vreme și fără vreme“... nu se poate să nu aibă rezultatul dorit.“

Iscălim pe de-a întregul fiecare cuvânt și suntem și noi de părerea, că dacă „în privința aceasta am fost prea comozi ori poate chiar neglijenți în trecut, învinuirea aceasta în viitor nu-i iertat să ne mai poată ajunge“. (r.)

*

„Poporul român“ societate pe acții. Din încredințarea proprietarilor tipografiei și a gazetelor și editurilor de sub firma *„Foaia Poporului român“* din Budapesta, d. Leonard Paukerow lansase încă în primăvară un proiect pentru înființarea unei societăți pe acții, care să cumpere și să desvoalte mai departe numita întreprindere, — pe cale de-ași schimba stăpânul. În sensul acestui proiect, trimis tuturor băncilor românești mai însemnate precum și altor cercuri interesate, societatea s'ar fi înființat cu un capital social de 500,000 coroane și anume din 5000 de acțiuni de câte 100 coroane. Din suma aceasta — pentru adunarea căreia proiectul avea un plan detaliat, care aici nu ne interesează —, cu 300,000 cor. s'ar fi cumpărat toată averea întreprinderii numite, iar restul s'ar fi folosit pentru investiții noue și în general pentru dezvoltarea întreprinderii. Proiectul dlui Paukerow mergea chiar mai departe și indică în liniamente mari și direcția, în care ar fi lucrat noua întreprindere, fixând până și programul marelui ziar românesc,

care ar fi venit să iee locul „Foaiei Poporului Român“. In punctul acesta ni-se spunea bunăoară, că ziarul va stă pe temeiul democrației, a libertății, egalității și a drepturilor tuturor popoarelor, va fi independent și „deasupra tuturor partidelor, nici în serviciul guvernului, nici în serviciul altui partid, ci numai în serviciul neamului românesc“.

Se vede însă, că apelul făcut la bănci și pe airea n'a avut rezultatul dorit, ori că moștenitorii au convenit asupra unei alte soluții, pentru că cu datul de 1 Septemvrie c. 7 inși (între cari și d. Paukerow) pășesc ca fondatori cu un nou apel adresat acum întreg neamului românesc. Cuprinsul noului apel este aproape identic cu cel vechiu, singur cadrele sunt acum altele. E vorba tot de un capital de o jumătate milion (5000 de acții à nominal cor. 100), la care erezii răposatului Birăuțiu contribuie ca aport social cu 270,000 în natură, iar restul este de a se adună în numărare prin subscripție publică. Terminul pentru semnarea de acții este dela 1 Septemvrie până la 31 Octomvrie 1918, când se va convoca adunarea generală de constituire. Se dau apoi modalitățile de plată și alte amănunte obișnuite cu astfel de prilejuri.

Privitor la *direcția* care va avea să stăpânească puterile **nouei întreprinderi**, prospectul de fondare spune numai că e vorba „de-a continua și de a ridica vechea întreprindere la o nouă **treaptă** de progres, corespunzător trebuințelor de azi și de mâne“, dar în apelul-reclam ce se face în legătură cu acest prospect ni-se spune răspicat povestea de mai sus, că e vorba de un ziar românesc, independent, care „*stând deasupra tuturor partidelor, să nu fie nici în serviciul guvernului, nici în slujba altui partid, ci numai în slujba neamului românesc*“.

Fixarea aceasta a direcției, în care va avea să pășească marele ziar de mâne, făcută din partea aceloră, cari amăsurat prospectului de fondare, vor intra în noua întreprindere cu mai bine de jumătate a acțiilor, ne dă de gândit. Expresiunea că noul ziar „nu va stă în serviciul nici unui partid“ înseamnă că nu va stă nici în serviciul partidului nostru național (singurul partid politic al Românilor din această țară) și împrejurarea aceasta ne impune toate rezervele față de noua întreprindere. Înțelegem foarte bine, că poate fi un ziar peste orice partid, servind publicul cititor cu toate informațiile posibile, fără a luă din caz în caz o anumită atitudine, dar ni-se pare,

că publicul nostru, încă nu destul de educat politiceste, are nevoie arzătoare de un atare organ politic, care să-i facă o adevărată școală, o educație politică în cel mai deplin înțeles al cuvântului.

Din aceste considerații nu ne putem însufleți pentru noua întreprindere. Planul original de a se cumpără întregă moștenirea Birăuțiu și de-a se face în Budapesta un ziar cu direcția ce i-s'ar fi impus din partea *noilor* acționari — ne-a fost — o spunem fără încunjur — mult mai simpatică. Și regretăm mult, că nu a succedat. (ar.)

*

Din biserica românească a Bucovinei. Dintre momentele mai însemnate din viața bisericească a Românilor bucovineni înregistrăm următoarele două:

1. Cătră sfârșitul (25—27) lui Iulie c. au fost readuse la Suceava *moaștele sf. Ioan cel nou*, găzduite vreme de 4 ani (dela începutul războiului) în capela românească din Viena. Pornite din Viena, dar mai cu seamă primite acasă cu pompa și solemnitatea cuvenită celor mai însemnate clenodii ale bisericii române neunite „moaștele sf. Ioan cel Nou“ se vor odihni de acum din nou și să sperăm că pentru totdeauna în mănăstirea dela vechea mitropolie a Sucevei.

2. Un alt moment însemnat al bisericii bucovinene este *lipsirea de scaun a mitropolitului Vladimir Repta*. Zvonurile ce se răspândise încă în cursul verii despre delăturarea bătrânului mitropolit pentru motivul, că nu ar fi știut împacă cu destul tact situația dată prin invazia primă rusească (toamna anului 1914) cu datorințele sale de loialitate față de patrie și tron, s'au adeverit în timpul din urmă. Fiind vorbă de Austria, deslegarea chestiunii s'a făcut însă într'o formă mult mai umană și să zicem mai democratică, decum și-au dorit-o o seamă de gazete dela noi. Totul se reduce adecă la lipsirea mitropolitului de oficiu, lăsându-i-se atât demnitatea arhierască, cât și întreg beneficiul avut. Puterea de cârmuire a bisericii a fost trecută, contrar dorinței și uneltirilor Rutenilor, arhimandritului român Ipolit Vorobchevici, care pentru chestiile părții rutenești a eparhiei are de ajutor pe arhimandritul Timinski. Ambii aceștia au fost ridicăți la rangul de arhierie mitrofiori, având cel dintâiu și dreptul de succesiune în scaunul de mitropolit. (r.)

*

Mișcare pentru înființarea unui Hajdudorogh neunit. Dupăcum reiese dintr'un comunicat cu caracter de semioficialitate, care și-a făcut tura prin întreagă presa din patrie „sfatul culturii naționale“, în a cărei oficiină s'a plămădit și vlădicia de Hajdudorogh, are deja gata planul înființării unei episcopii maghiare neunită. Se spune de vre-o 50.000 de suflete de prin Budapesta, Mișcolt, Szentes, Hodmezővásárhely, Komárom și de prin alte locuri, cari deși vorbesc numai ungu-rește stau totuș sub oblăduirea bisericii gr.-orientale române, fiind astfel mereu expuși primejdiei de a se români-ză. Până acum ar fi trecut prin acest curios proces de asimilare pe calea bisericilor naționale nu mai puțin decât peste 100.000, și a fost — se zice — timpul suprem să se pună odată stavilă acestei primejdii. Dacă s'a putut face fără zguduiri mai însem-nate Hajdudoroghul catolic, unde trebuiau delăturate o seamă de dificultăți ce se făceau din partea Romei papale, neasemănat mai ușor se va putea realiza noul plan, în calea căreia nu stă nici o autoritate străină. Timpul pare a fi nu se poate mai potrivit și de aceea nu se va mira nime, dacă proiectul cu prezintarea căruia în parlament e însărcinat deputatul Falussy Árpád, presidentul numitului „sfat“, a obținut deja învoirea prealabilă a premierului Wekerle și a ministrului de culte Zichy.

În loc de a se repara deci cu posibilă grabă greșala și nedreptatea ce ni-s'a făcut prin dismembrarea silită a atâtor parohii de pe trupul bisericii noastre, domnii dela „sfatul culturii naționale“ cu orice preț, sunt ispitiți de ideea mântuitoare a unei noue episcopii maghiare, care se împiedecă tulburarea apei... din partea mielului din vale.

Dar se vede, că astăzi și la noi toate se pot, chiar și aceea, ca organul mitropoliei ortodoxe române se înregistreze aceste zvonuri, fără de a avea măcar un singur cuvânt de protest. (ar.)

Cărți și reviste.

Ștefan Meteș, Istoria bisericii și a vieții religioase a Ro-mânilor din Ardeal și Ungaria. Vol. I, până la 1700. Arad 1918. Tiparul tipogr. diecezane gr.-ort. rom. Format 8° Pp. XII + 412. Prețul 10 cor.

Ca să fim drepti, trebuie să judecăm lucrarea de față în lumina considerațiilor, după cari a fost scrisă. În prefață autorul ne spune: »Am căutat să dau nu obișnuitul pomelnic de nume,

ci icoana cât se poate omenește mai apropiată de adevăr, mai fidelă, mai obiectivă și completă a vieții bisericii românești din țara aceasta.»

Ei bine, ține-se de cuvânt? Ține, dar numai în parte! Sunt paragrafi întregi, unde abia ni-se dă ceva afară de »obișnuitul pomelnic de nume« (d. e. cap. IX ș. a.), încât cetitorul nespecialist nu odată vine în ispită de a »abandonă« cetirea. Și când te gândești, că ce icoane sugestive s'ar fi putut da pe alocușea! Dovadă lucrarea dlui N. Iorga, *Istoria Românilor în chipuri și icoane*, în care se evocă trecutul cu o putere extraordinară, deși e vorba de multeori despre teme foarte ingrate (morminte, îmbrăcăminte, locuințe, bani și măsuri ș. a.). Dar vorba latinească: Si duo scribunt idem, non est idem. Pe lângă repețirile oboșitoare, de cari își dă seamă și autorul, mai sunt și contradicții (la p. 94—95 aduce elogii culturii slavone, pentru ca să o condamne mai apoi la p. 103 ș. a.) și exagerări — ca să nu le zicem altfel; d. e. că Ungurii au primit creștinismul în forma răsăriteană, multămită influinței Românilor p. 30—31, ori că Sașii ar fi împrumutat organizațiunea lor dela Români p. 32 — de cari absolut nu-și dă seamă. Nu se poate admite nici tonul, în care vorbește uneori despre alte popoare și confesiuni. D. e. »de sgârcenia nerecunoscătoare și obrăznicia Sașilor« p. 345 ș. a., ori »de fanatismul calvinismului«, »brutal, intolerant și bănuitor« p. 149, 153 ș. a. ori »lupul roman« p. 53 e biserica catolică, iar pe Atanasie, urzitorul unirii Românilor cu Roma îl tratează: »cu toată nerecunoștința fariseului vlădică Atanasie« (p. 315). Nu se gândește autorul, ca cleric chiebat a propovădui pacea, bunăînțelegere și dragostea dintre oameni, ce sentimente trezește cu astfel de enunțiațiuni în inimile cetitorilor? Mai notez că ar face foarte bine, dacă ar explica în note sau paranteze potrivite — cum și face în câte un loc — o seamă de lucruri vechi, neînțelese astăzi majorității cetitorilor. D. e. »arșine« de »camohă« p. 156, pe cari le pune și autorul în semnele citării, dar nu le explică. Tot asemenea »camha« p. 203 ș. a. ori monetele vechi, pe cari nu le explică nicăiri, deși obvin foarte des.

Cu toate acestea, cartea merită să o cetească frunțașii noștri, fiind scrisă respicat românește și dovedind destulă sinceritate și în desvălirea scăderilor trecutului (d. e. simonia clerului nostru ș. a.), nu numai a virtuților lui, mai ales că de un timp încoace abia se mai publică ceva la noi. (ig.)

*

Dr. Gheorghe Ciuhandu. Școala noastră poporală și darea culturală. Arad, Tipografia diecezană 1918.

Un bărbat de școală, asesorul-referent școlar dela consistorul gr.-or. din Arad, păr. protop. Dr. Gh. Ciuhandu, cu multă competență și cu mare răbdare a studiat sporirea treptată a cheltuelilor, cari s'au făcut la școlile din eparhia Aradului pe urma legilor de salarizare art. XXVI din 1893, XXVII din 1907

și XVI din 1913, arătând în cifre grăitoare, că în 1906 darea culturală era de 11—50% (după cerințele legii din 1893), în 1912 (după legea din 1907) era de 21—80%, iar în 1916 (după legea din 1913) grosul cultului a fost 21—100%, iar în 30 comune 100—185%. Autorul acestei lucrări, în o lungă serie de ani a petrecut cu ochii nizuințele serioase și încordările mari, ce le-a depus poporul pentru cultura lui prin școala confesională și a examinat și contravaloarea acelor jertfe, constatând, că, deși salariile învățătoresți s'au sporit din 1906—1912 cu 198,420 cor., iar din 1912—1916 cu 43,135 cor., totuș numărul învățătorilor a scăzut, în intervalul acesta de timp, cu 57, multe comune bisericesti numai sunt în stare să mai sporească procente de deja foarte urcate ale contribuției culturale, iar altele au sucombat deja. În un loc (p. 49) își exprimă convingerea, că dela o școală populară, ca cea dela 1907 încoace, nu se poate aștepta regenerarea culturală a credincioșilor din eparhia Aradului, ci numai o artificială ținare pe loc în calea civilizatorică.

Părerea dreaptă a autorului e, să se ceară ajutor de stat pentru toate școlile fără restricții, îndatorând poporul numai la cele 5% legale dare de cult. Dacă statul n'ar voi, să ajute școlile, să se adopte și să se pună în practică principiul unei dări culturale unitare pentru întreagă biserica, sau cel puțin pentru fiecare eparhie. În tot cazul, e timpul suprem, să se inaugureze o activitate spirituală în biserică, care singură poate da îndrumări sănătoase și efective poporului nostru.

Întreagă lucrarea păr. Dr. Ciuhandu ne mulțumește; în special constatarea ultimă, care s'a făcut și în biserica noastră cu ani de zile înainte, dând impuls la activitatea, ce se desvoaltă în reuniuni și la misiunile sacre populare.

În ceea ce privește darea culturală, noi am toarce mai departe firul început de păr. Dr. Ciuhandu. Chestiunea școlilor noastre populare a ajuns în o situație, că nu se mai poate socoti de chestiunea unei parohii, ori eparhii, ori a unei biserici, ci a întreg neamului din aceasta țară. Din motivul acesta poate ar fi bine să ne gândim la adoptarea principiului unei dări culturale naționale, care să se distribue cu dreptate între parohiile avizate la ajutor străin. Dacă aceasta ar fi neadmisibil în timpul de față, să se introducă dare culturală unitară în toate eparhiile. O procedură unitară va curmă multe nemulțămiri și amenințări a acelor, cari cred, că greutatea apasă numai umerii lor. (sr.)

*

Spiritele preoțimii catolice maghiare se vede, că nu sunt prea mulțumite cu soluția ce s'a dat din partea conferenței lor episcopesti chestiunii privitoare la organizarea regnicolară a preoțimii, de care s'a scris în repetite rânduri în coloanele acestei reviste. Deși luată odată — la poruncă de sus — dela ordinea zilei, se fac încercări ca ea să fie pusă de nou pe tapet, în

sensul, că ori să se îngăduie înjghebarea organizării plănuite, ori cel puțin, ca problemele, a căror rezolvire ar cădea în sarcina acesteia, să fie îmbrățișate cu mai multă căldură și cu alt interes decât în trecut din partea singuraticelor Ordinariate.

Scopul acesta îl servește un articol al pâr. Toldy Jenő publicat în Nr. 31—2 (1 Septembrie c.) al organului cunoscut »Egyházi Közlöny«, sub titlul »Chestia materială a preoțimii de rând«. Ridicând o mulțime de chestii, cari ating starea materială a preoțimii de rând, autorul insistă pe temeiul de date statistice asupra situației precare, în care războiul a aruncat această tagmă, cerând o grabnică sanare a ei. Nu face însă numai diagnoza, ci ca un bun doctor vine și cu receptul leacurilor vindecătoare. Intre acestea sunt unele, cari privesc stări aparte din biserica apusană (chestia susținerii apelanului, a vinului de masă ș. a.), cele mai multe se potrivesc însă și la noi. Atari sunt bunăoară: ridicarea unitară a fundațiilor misale, respective reducerea numărului liturghiilor fundate, ridicarea potrivită venimilor de azi și uniformizarea stolelor, ridicarea taxei pentru extrase, aranjarea cheștiunii lecticalului, susceperea preoțimii în așa numitele »grupări de aprovizionare«, ș. a.

În biserica noastră încă s'a pornit o mișcare în direcția organizării preoțimii. Ea n'a luat încă o formă mai concretă, dar pe urma celor hotărâte în tractul Sibiului nu-i eschis să ajungă la o etapă mai aproape de realizare. Pentru cazul acesta, datele de mai sus, nu vor fi fără de folos. (ar.)

Cărți intrate la redacție.

Dr. Alexandru Nicolescu, Teologia morală. Vol. I. Blaj 1918. Prețul 1050 cor.

Dr. Ioan Lupaș, Căzut-a cununa capului nostru. Cuvântări funebreale. Arad, 1918. Prețul 8 cor.

Dr. Ștefan Cioroianu, Brazde în ogorul lui Hristos. Arad, 1918. Prețul 6 coroane.

Caba Vasul, Szilágy vármegye román népe, nyelve és népköltészet. Wien 1918.

Al. Ciura — A. Melin — Toma Cocișiu, Copiii în războiu. Schițe din zilele de acum. („Cărțile războiului“ întocmite de A. Melin Nr. 3). Blaj, 1918. Prețul 50 fil.

Leon Tolstoi — Adrian C. Corbul, Războiu și pace. Roman istoric. 3 volume (volumul al IV-lea sub tipar). Editura librăriei diecezane. Arad, 1918. Prețul: vol. I 3 cor., vol. II 3 cor., vol. III 4 cor.

Anuarul institutelor de învățământ gr.-catolice din Blaj pe anul școlastic 1917/18. Blaj, 1918.

Vasile Ștefanica, Anuarul gimnaziului superior gr.-cat. și al școlii populare elementare gr.-cat. din Beiuș pe anul școlar 1917/18. Gherla, 1918.

Dr. Iosif Olariu, Anuarul institutului pedagogic-teologic ortodox român din Arad. Anul școlar 1917/18. Arad, 1918.

Dr. Eusebiu R. Roșca, Anuarul institutului pedagogic-teologic al arhidiecezei ortod. române transilvane din Sibiiu pe anul școlar 1917/18. Sibiiu, 1918.

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

Dr. P. Viena. Pentru soarta școlilor și a liceelor noastre mai ales, suntem cu toții foarte îngrijați. Și nu e mirare, fiindcă toate luptele și stăruințele noastre de până acum au avut aproape ca țintă exclusivă susținerea și dezvoltarea instituțiilor noastre culturale, cele mai tari fortărețe ale legii noastre creștine și ale limbii noastre românești. Avem și noi credința, că scăparea lor nu va fi ușoară, dar totuși ne încredem în puterea noastră de viață și sperăm tare, că vom reuși să le mântuim.

G. Bins. 1. Ediția Herder-Pustet nu are notele ediției mari române, ci numai prefața lui Gasparri și indicele analitic-alfabetic. Este prin urmare o retipărire a ediției române mai mici. Legată în pânză costă 15 marce; ediția romană mică legată în piele se vinde tot la Herder cu 36 cor. — 2. O parte a condițiilor le găsiți în primul acestui nr. Celelalte sunt următoarele: numărul orelor de maghiară să sporească cu trei (de la 27 la 30), cele de istorie și de naturală cu câte 1 oră la săptămână; pentru elevii neromâni trebuie să se explice (și să se primească răspunsurile) din toate studiile unghurești; atestatele și anuarul să se tipărească în ambele limbi (a se vedea ordinul pentru cruțarea hârtiei!); primirea în liceu se face în următoarea ordine: cei din internat, greco și romano-catolicii din Blaj, gr. și rom.-catolicii din comitat, cei de altă confesiune din Blaj, cei de altă confesiune din comitat, apoi ceilalți (Sâncelenii din cottul Târnavci mici — trei klm. de Blaj — ar trebui deci ca eventual să fie respinși, pentru a putea fi primiți Evreii din Blaj și comitat); profesorii pe cari i-ar numi ministrii ar fi doi, de l. maghiară, și câte unul de geografie, istoria naturală și gimnastică. — 3. Cărțile de cari întrebați s'au retrimis.

Dr. C. Arad. Un articol din »Sárospataki református lapok«, apărut în vara acestui an, a tratat cu multă căldură necesitatea unei cooperări comune a catolicilor maghiari și a reformatilor maghiari pe teren social. Aceasta idee a primit-o cu vădită satisfacție ziarul catolic »Alkotmány«, accentuând, că ar fi cea mai mare greșală, dacă în privința aceasta nu s'ar trece la fapte. Planul acesta, care de altcum la ei nu e numai o dorință așternută pe hârtie, ci e de mult în executare în multe direcții, ar trebui să ne facă și pe noi a înțelege, că o sinceră cooperare a Românilor greco-catolici și a celor greco-orientali pe teren social, cultural și economic e mai necesară decât cea a catolicilor și a reformatilor maghiari, fiindcă noi suntem mai puțini, mai săraci, mai rămași în unele privințe și în urmare și mai avizați unii la sprijinul și ajutorul celorlalți.

S. Cluj. Vă rugăm să scrieți pe o singură pagină a hârtiei, căci altfel avem greutate la tipar.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.

Posta Administrației.

M. Értarcsa. În 16 Ian. a. c. am primit dela Sf. V. cor. 15, iară în 26 Aug. cor. 10-10. Totul e achitat până la finea anului crt.

P. Vulcan. Binevoîți a ne indică numerii, cari nu i-ați primit V'am schimbat adresa.

P. Cib. Abonamentul e achitat până la finea anului crt. Să trimitem revista până la termenul acela la adresa veche, ori să returăm plata pe $\frac{1}{2}$ an?

M. Mezökövesd. V'am spedit și numerii apăruti până acum în a. c. pentru a pute aveâ colecția întregă.

P. Felsőboldád. În abonament am primit dela Sf. V. câte 10 cor. în 24 Februarie și 11 Septemvrie a. c.

D. Lonapoklostelke. Nrul reclamat Vi-s'a trimis.

M. Nagykároly. Plata abonamentului ați achitat-o până în 31 Dec. a. c.

V. Pészák. Am lucrat după dorința Sf. V.

M. Ocsa-Dejului. Nrul cerut Vi-l-am spedit. Credem, că l-ați primit.

S. Homoród. Totul e în rând până în 31 Dec. 1918.

D. Dissér. Pe 1919 aveți la noi un bon de 5 cor.

Ş. Bothaza. În abonamentul an. 1919 ați plătit cor. 4.

AVIZ!

Epuizându-se volumul I. al manualului de Teologia dogmatică fundamentală (Apologetica) a pâr. *Dr. Vasile Suciú*, alumnii de pe cursul I. și II. ai seminarului teologic din Blaj sunt recercați, ca dacă numai se poate să-și câștige singuri (dela particulari ori din arhivele parohiale) pro usu câte un exemplar din această carte.

În aceeaș vreme rugăm pe toți cari pot pune această carte la dispoziția seminarului — fie pentru a fi răscumpărată cu prețul de cumpărare, fie măcar împrumut —, să binevolască a ne-o trimite ori a ne aviză cu posibilă grabă.

Blaj, 20 Septemvrie 1918.

Prof. **Dr. Alexandru Rusu**,
prefect de studii.

A apărut:

Teologia morală

Volumul I.

de

Dr. Alexandru Nicolescu,
canonic mitropolitan.

Lucrarea aceasta, care cuprinde etica generală și o parte (despre virtuțile teologice) a eticei creștine speciale, umple o lacună de mult simțită a literaturii noastre teologice. Deși e lucrată ca manual pentru seminariile noastre teologice, cartea pâr. Dr. Nicolescu va putea face cele mai bune servicii și preoțimii noastre din cura animarum, fiindcă în cele peste 500 de pagini chestiile se ating destul de pe larg și cu un aparat științific ce stă la înălțimea vremilor de astăzi. — Mult poate folosi și intelectualilor noștri mireni, cari doresc o aprofundare a vieții lor religioase morale. □

Se poate avea dela Librăria seminarială din Blaj pentru prețul de 10'50 C.